

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

Σύγχρονη Κίνα: Εσωτερικά προβλήματα και εξωτερικές προκλήσεις

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Καρυώτη Παναγιώτα

Αθήνα, Δεκέμβριος 2021

Τριμελής επιτροπή

Χ. Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπων)

Α. Γκόφας, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κ. Τσιμώνης, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις (3), που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, δηλώνω ότι:

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές.

Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων.

Copyright © Καρυώτη Παναγιώτα, 2021

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	σελ.3
Abstract.....	σελ.4
Εισαγωγή.....	σελ.5
Κεφάλαιο πρώτο: Τα εσωτερικά ζητήματα της Κίνας του 21 ^{ου} αιώνα.....	σελ.8
1.1 Περιβαλλοντική υποβάθμιση: Το κόστος της οικολογικής κρίσης και η κλιματική αλλαγή.....	σελ.8
1.2 Δημογραφικό πρόβλημα: Πώς η υπερδύναμη του 1,4 δισεκατομμυρίου απέκτησε ξαφνικά δημογραφικό πρόβλημα;.....	σελ.13
1.3 Κοινωνικοοικονομικές ανισότητες: Οι ανισότητες μιας κρατικοποιημένης οικονομίας.....	σελ.16
1.4 Ανθρώπινα δικαιώματα: Προς μια επαναδιαμόρφωση της έννοιάς τους;.....	σελ.21
Κεφάλαιο δεύτερο: Οι εξωτερικές προκλήσεις και η στάση της Κίνας στη διεθνή σκηνή.....	σελ.25
2.1 Νότια Σινική θάλασσα: Το μήλο της έριδος και οι διεκδικήσεις της Κίνας.....	σελ.25
2.2 Ταϊβάν: Η διαίρεση του παρελθόντος που κλιμακώνει τις εντάσεις και το εύθραυστο Status Quo του σήμερα.....	σελ.29
2.3 Εμπορικός πόλεμος Η.Π.Α.- Κίνας: Ποιος αναδείχθηκε τελικά νικητής;.....	σελ.32
2.4 Αφρική: Ποιος θα επικρατήσει στον ανταγωνισμό για την αφρικανική ήπειρο;.....	σελ.37
Συμπεράσματα.....	σελ.43
Βιβλιογραφία.....	σελ.47

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η διεξοδική μελέτη της πραγματικότητας της σύγχρονης Κίνας. Μιλώντας για την σημερινή Κίνα, η σκέψη μας οδηγείται στην χώρα της Ανατολικής Ασίας με το μεγαλύτερο πληθυσμό και την δεύτερη ισχυρότερη οικονομία στον κόσμο. Τα προϊόντα της έχουν κατακλύσει τις παγκόσμιες αγορές, ενώ η ανερχόμενη μεσαία τάξη ταξιδεύει σε ολόκληρο τον κόσμο για σπουδές και αναψυχή. Κοιτάζοντας όμως πίσω από αυτή την εξιδανικευμένη εικόνα, μπορούμε να διαπιστώσουμε μια σειρά από εσωτερικά προβλήματα αλλά και εξωτερικές προκλήσεις που ταλανίζουν την χώρα. Στο εσωτερικό, η γήρανση του πληθυσμού σε συνδυασμό με την μείωση των γεννήσεων έχει αποφέρει ένα σημαντικό δημογραφικό ζήτημα. Οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των πολιτών ολοένα και αυξάνονται, ενώ παράλληλα εντείνεται η οικολογική και περιβαλλοντική υποβάθμιση. Από την άλλη μεριά, στο διεθνές περιβάλλον, η αύξηση των απαιτήσεων της στην Νότια Σινική θάλασσα την φέρνει αντιμέτωπη με τις Φιλιππίνες, την Μαλαισία, το Βιετνάμ και την Ταϊβάν. Παράλληλα, η διείσδυση στην Αφρική, επιφέρει προκλήσεις στις σχέσεις της με τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία. Το μακροχρόνιο ζήτημα της Ταϊβάν αλλά και ο πρόσφατος οικονομικός πόλεμος με τις Η.Π.Α. επί προεδρίας Ντ. Τράμπ, είναι δύο ακόμα παράγοντες που επηρεάζουν την διεθνή θέση της Κίνας και θα εξεταστούν περεταίρω. Στο πλαίσιο αυτό, για να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνάς μας, θα μελετήσουμε ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα συγγράμματα, επιστημονικά άρθρα, καθώς και άρθρα του τύπου, από φερέγγυες ηλεκτρονικές εφημερίδες και διαδικτυακά think-tanks. Για να εξάγουμε τα συμπεράσματά μας θα διεξάγουμε ποιοτική ανάλυση στο υλικό που βρίσκεται στην διάθεσή μας, με σκοπό να διατηρήσουμε της σημαντικότερες πληροφορίες.

Λέξεις- κλειδιά: Κίνα, περιβάλλον, ανισότητες, εμπόριο, Ταϊβάν, εξωτερική πολιτική.

Abstract

The aim of this thesis is a thorough study of the reality of modern China. Speaking of today's China, our thoughts are driven to the East Asian country with the largest population and the second strongest economy in the world. Its products have flooded global markets, while the rising middle class travels around the world for study and leisure. But looking behind this idealized picture, we can see a series of internal problems and external challenges that plague the country. Domestically, the ageing population combined with the decline in birth rates has brought about an important demographic issue. Economic and social inequalities between citizens are increasing, while ecological and environmental degradation is intensifying. On the other hand, in the international environment, the increase in its demands in the South China Sea brings China face to face with Philippines, Malaysia, Vietnam and Taiwan. At the same time, China's penetration into Africa challenges its relations with the United States and Japan. The long-standing dispute with Taiwan and the recent trade war with the United States, are two additional factors that affect China's international position and will be examined further. In this context, in order to achieve the purpose of our research, we will study Greek and foreign-language books, scientific articles, as well as press articles, from reliable electronic newspapers and online think-tanks. In order to reach a conclusion, we will conduct a qualitative analysis of the material at our disposal, in order to maintain its most important information.

Keywords: China, environment, inequalities, trade, Taiwan, foreign policy.

Εισαγωγή

Ιστορικά, η ανάπτυξη του κινεζικού πολιτισμού εντοπίζεται χρονικά περίπου στο 2200 π.Χ., και τοπικά στην πεδιάδα του κάτω Κίτρινου ποταμού. Από εκεί, η επέκταση των Χαν υπήρξε ταχύτατη προς τα νοτιότερα εδάφη ενώ ο πολιτισμός τους ενώθηκε σε πολιτικό επίπεδο το 221 π.Χ. Από τότε έως και το 1911 που καταλύθηκε, η κινεζική αυτοκρατορία που ίδρυσε ο Τσιν Σιχουάνγκ-ντι, παρά τις περιόδους διάσπασης, παρέμεινε ομοιογενής πολιτισμικά και γλωσσικά.¹ Στο εσωτερικό, ο αυτοκράτορας αποτελούσε τον «γιό του ουρανού» και κατείχε απόλυτη εξουσία ως μέσο ενότητας και σταθερότητας. Η Κίνα, είχε υιοθετήσει για την ίδια την εικόνα του μεσαίου βασιλείου που αποτελεί το επίκεντρο της διεθνούς πολιτικής, ενώ οι υπόλοιποι λαοί εκτός των συνόρων της χαρακτηρίζονταν βάρβαροι. Κατά την αυτοκρατορική περίοδο, γεννήθηκαν και εξελίχθηκαν η κινεζική γλώσσα και γραφή, η φιλοσοφία και οι τέχνες, ενώ έλαβαν χώρα σημαντικότερες ανακαλύψεις στους τομείς των επιστημών και της τεχνολογίας. Η περίοδος διακυβέρνησης των δυναστειών Σόνγκ (960-1125) και Νοτίων Σόνγκ (1127-1279) αποτέλεσε χρυσή εποχή για τον κινεζικό πολιτισμό, με τους μελετητές να την χαρακτηρίζουν «μεγαλύτερη εποχή της Κίνας» και «κινεζική Αναγέννηση». Κατά τα χρόνια αυτά, οι κινέζοι εφηύραν την τυπογραφία και τα εκρηκτικά, ενώ καινοτόμησαν στον τομέα της ναυτιλίας.²

Ωστόσο, σχεδόν δύο αιώνες αργότερα, η δυναστεία των Μίνγκ πήρε την καταστροφική απόφαση να εμποδίσει την υπερπόντια ναυτιλία. Στις αρχές του 16ου αιώνα, επιβλήθηκε απαγόρευση κατασκευής ποντοπόρων πλοίων, ενώ λίγο αργότερα διατάχθηκε η καταστροφή των εναπομεινάντων καραβιών. Η νέα αυτή πραγματικότητα είχε ολέθρια αποτελέσματα, και επέφερε την ενίσχυση των ευρωπαϊκών αποικιοκρατικών δυνάμεων σε βάρος της Κίνας. Παράλληλα, αποτέλεσε ένα από τα αίτια που οδήγησαν την χώρα στον «αιώνα των ταπεινώσεων», όπως χαρακτηρίζεται η περίοδος από τον Πρώτο Πόλεμο του Οπίου το 1839 έως την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας το 1949. Πρόκειται για μια εκατονταετία και πλέον, κατά την οποία οι υπόλοιπες δυνάμεις αντιμετώπιζαν την Κίνα με αλαζονεία και απαξίωση, ενώ οι ήττες της στο εξωτερικό συνέβαλλαν στην ανάπτυξη στο

¹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Κίνα: Από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21ου αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σ.16-17.

² Στο ίδιο, σ.34.

εσωτερικό ενός «θιγμένου» κινεζικού εθνικισμού που φοβόταν τις ευρωπαϊκές επιβουλές και την ιαπωνική επιθετικότητα.³

Τα συναισθήματα «ντροπής και ταπείνωσης» της κινεζικής κοινωνίας κατάφεραν να αποτελέσουν όπλο στα χέρια των κομμουνιστών, που με επικεφαλής τον Μάο Ζεντόνγκ ανήλθαν στην εξουσία μετά το τέλος του εμφυλίου το 1949. Η νέα κεντρική κυβέρνηση βασίστηκε στην υπόσχεση να ενοποιήσει το έθνος, να επαναφέρει την αξιοπρέπεια που είχε πληγεί και να αποτρέψει κάθε ξένη μελλοντική προσπάθεια καθυπόταξης, μεροληψίας ή διαίρεσης της Κίνας.⁴ Ωστόσο, η Μαοϊκή περίοδος υπήρξε σκληρή για την χώρα. Το μεγάλο άλμα προς τα εμπρός, από μια πρωτοβουλία οικονομικής μεταρρύθμισης, εκβιομηχάνισης και ανάπτυξης μετατράπηκε σε μια οικονομική καταστροφή που προκάλεσε παράλληλα επισιτιστική κρίση.⁵ Λίγο αργότερα, το ξέσπασμα της πολιτιστικής επανάστασης, με την παρότρυνση του ίδιου του Μάο να απομακρυνθούν όσοι πίστευε πως δεν ήταν πιστοί στην ιδεολογία του αλλά στις αξίες του παρελθόντος, προκάλεσε δεκάδες εκατομμύρια θανάτους.⁶

Με την άνοδο του Ντένγκ Σιάοπινγκ στην εξουσία το 1978, εγκαινιάστηκε μια νέα εποχή για την Κίνα χάρη στην εφαρμογή της «Πολιτικής Μεταρρυθμίσεων και Ανοίγματος», που οδήγησε σε σταδιακή ενσωμάτωση της χώρας στην παγκόσμια οικονομία και σε έναρξη διαλόγου με τη Δύση.⁷ Η πρόοδος που παρατηρήθηκε ήταν χωρίς προηγούμενο, ενώ η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της χώρας υπήρξε αλματώδης. Παρά το ανελεύθερο και μη ανεκτικό στις αντιτιθέμενες φωνές καθεστώς, όπως φάνηκε από την βίαιη καταστολή των διαδηλώσεων στην πλατεία Τιανανμέν το 1989, η οικονομία της χώρας συνέχισε να ακμάζει και να κάνει αισθητή την παρουσία και την ισχύ της στην διεθνή σκηνή. Πλέον, η Κίνα διαθέτει την μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο με όρους ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης, ενώ παράλληλα αποτελεί τον

³ Shambaugh David, «Τα δύο πρόσωπα του εθνικισμού στην Κίνα», Το Βήμα, Μάιος 2008, <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/ta-dyo-proswpa-toy-ethnikismoy-stin-kina/> (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

⁴ Στο ίδιο.

⁵ Kaufman Victor, «A Response to Chaos: The United States, the Great Leap Forward, and the Cultural Revolution, 1961—1968. », *The Journal of American-East Asian Relations*, Vol 7, No. 1/2, 1998, p.75, <https://www.jstor.org/stable/23613308> (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

⁶ Στο ίδιο, σ.86.

⁷ Χριστόπουλος Αντώνης, *Η ραγδαία πολιτική και οικονομική άνοδος της Κίνας και οι επιπτώσεις για την παγκόσμια οικονομική και πολιτική σκηνή*, Έκδοση του ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 2006, σ.10, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/op06012846.pdf> (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

σημαντικότερο κατασκευαστή, έμπορο και κάτοχο συναλλαγματικών αποθεμάτων.⁸ Πρόκειται για μια χώρα ανώτερου μεσαίου εισοδήματος που με το πέρασμα των ετών έχει επιτύχει σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά την πρόσβαση των πολιτών στην υγεία, την εκπαίδευση και σε άλλες υπηρεσίες.⁹ Ωστόσο, η Κίνα του σήμερα, παρά την οικονομική της ισχύ, βρίσκεται αντιμέτωπη με σημαντικά προβλήματα τόσο στο εσωτερικό της όσο και στο εξωτερικό, τα οποία αφενός δυσχεραίνουν την καθημερινότητα των πολιτών της και αφετέρου επηρεάζουν τις σχέσεις της με τα υπόλοιπα κράτη.

⁸ Morrison Wayne, «China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States», Congressional Research Service, June 2019, p.1, https://www.everycrsreport.com/files/20190625_RL33534_088c5467dd11365dd4ab5f72133db289fa10030f.pdf (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

⁹ The World Bank, «China Overview: Development news, research, data», October 2021, <https://www.worldbank.org/en/country/china/overview#1> (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

Κεφάλαιο πρώτο

Τα εσωτερικά ζητήματα της Κίνας του 21^{ου} αιώνα

1.1 Περιβαλλοντική υποβάθμιση: Το κόστος της οικολογικής κρίσης και η κλιματική αλλαγή.

Η κλιματική αλλαγή και η περιβαλλοντική υποβάθμιση αποτελούν δύο από τα κρισιμότερα προβλήματα του σύγχρονου πολιτισμού σε παγκόσμια κλίμακα. Καθημερινά γινόμαστε μάρτυρες ακραίων καιρικών και φυσικών φαινομένων που παρουσιάζουν έξαρση τις τελευταίες δεκαετίες σε πολλά διαφορετικά μέρη του πλανήτη. Επιζητώντας συνεχώς και χωρίς όρια την οικονομική ανάπτυξη και την υλική ευημερία, ο άνθρωπος έχει διαρρήξει την σχέση του με το φυσικό περιβάλλον και πλέον καλείται να την επαναπροσδιορίσει πάνω σε νέες βάσεις.

Σε αυτό το πλαίσιο, η περίπτωση της Κίνας δεν θα μπορούσε να λείπει από το κάδρο. Η πολιτική της μαζικής και ταχύτατης εκβιομηχάνισης που προωθείται από το κεντρικό κράτος τις τελευταίες δεκαετίες συνδέεται άμεσα με την ολοένα εντεινόμενη περιβαλλοντική κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα. Καθοριστικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση παίζει η υψηλή και συνεχώς αυξανόμενη κατανάλωση ενέργειας, και ειδικότερα η κατανάλωση άνθρακα, με την τελευταία να αποτελεί την κύρια πηγή εκπομπών ατμοσφαιρικής ρύπανσης προερχόμενων από ανθρώπινη δραστηριότητα.¹⁰ Παράλληλα, η εντυπωσιακή αύξηση του αριθμού των αυτοκινήτων στις μεγάλες πόλεις και ιδιαίτερα στο Πεκίνο, έχει εντείνει την ατμοσφαιρική ρύπανση που προέρχεται από οξείδια του Αζώτου, μονοξείδιο του Άνθρακα και άλλους σχετικούς ρύπους.¹¹ Για το χρονικό διάστημα 2005-2017, η Κίνα κατείχε επιπλέον την αρνητική πρωτιά ως ο μεγαλύτερος παραγωγός εκπομπών του θανατηφόρου διοξειδίου του θείου στον πλανήτη,¹² ξεπερνώντας συστηματικά το όριο του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας σχετικά με την συγκέντρωση των σωματιδίων PM2.5 στην ατμόσφαιρα.

Σύμφωνα με έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας, τα σοβαρότερα προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης εντοπίζονται στις βόρειες επαρχίες της χώρας.

¹⁰ He Kebin, Huo Hong, Zhang Qiang, «Urban Air Pollution in China: Current Status, Characteristics and Progress», *Annual Review of Energy and the Environment*, Vol. 27, 2002, p. 398, <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.energy.27.122001.083421> (Τελευταία πρόσβαση: 15/11/2021)

¹¹ Στο ίδιο.

¹² Η Ναυτεμπορική, «Η Ινδία ξεπέρασε την Κίνα στις εκπομπές διοξειδίου του θείου», Νοέμβριος 2017, <https://www.naftemporiki.gr/story/1295978/i-india-kseperase-tin-kina-stis-ekpompes-diokseidiou-tou-theiou> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Συγκεκριμένα, οι περιοχές Κινχάι, Σιντσιάνγκ, Νινγκσιά, Τιεντζίν, Χεϊλονγκτσιάνγκ, Σαανσί αλλά και η πρωτεύουσα της Κίνας, το Πεκίνο, παρουσιάζουν την υψηλότερη κατά κεφαλή έκθεση σε μολυσμένη ατμόσφαιρα, κυρίως λόγω της εκεί παρουσίας βιομηχανικών εγκαταστάσεων και εργοστασίων.¹³ Όσον αφορά μάλιστα το Πεκίνο, το 2013 αποτέλεσε μια πολύ δύσκολη χρονιά για την πόλη, η οποία χαρακτηρίστηκε από τους ειδικούς ως «έτος Αεραποκάλυψης», με την συγκέντρωση επικίνδυνων σωματιδίων στον αέρα να είναι ενενήντα φορές μεγαλύτερη από τα όρια που έχει θέσει ο Π.Ο.Υ.¹⁴ Το κόστος της ατμοσφαιρικής ρύπανσης σε ανθρώπινες ζωές φαίνεται να είναι τρομακτικό για την χώρα. Έρευνα της αμερικανικής οργάνωσης Berkely Earth αποκάλυψε πως περίπου 1,6 εκατομμύρια άνθρωποι χάνουν την ζωή τους στην Κίνα ετησίως εξαιτίας του νέφους, αριθμός που ανάγεται σε 4.000 θανάτους ανά ημέρα.¹⁵ Κατά τους πρώτους έξι μήνες της περσινής χρονιάς (2020) μάλιστα, στο Πεκίνο και τη Σαγκάη 49.000 άνθρωποι έχασαν την ζωή τους ως αποτέλεσμα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.¹⁶ Σημαντικό όμως είναι και το οικονομικό κόστος της τελευταίας, που υπολογίζεται σε 900 δις δολάρια ανά έτος για την χώρα, ποσό ίσο με το 6,6% του ετήσιου Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος του 2018.¹⁷

Με την ανάγκη παρέμβασης του κεντρικού κράτους εμφανή, η πολιτική ηγεσία της χώρας ανακοίνωσε το 2013 εκστρατεία κατά της ρύπανσης, με την κυκλοφορία του σχεδίου «Πρόληψη της ρύπανσης του αέρα» ('Air Pollution Prevention' plan). Πρόκειται για ένα σχέδιο το οποίο απαιτούσε την επίτευξη των στόχων μείωσης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από τις μεγαλύτερες περιφέρειες της χώρας εντός των επόμενων τεσσάρων ετών, ενώ παράλληλα όριζε πως το Πεκίνο όφειλε να μειώσει την

¹³ The World Bank, *Cost of pollution in China- Economic estimates of physical damage*, Conference Edition 39236, Washington, 2007, p.xii, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/782171468027560055/pdf/392360CHA0Cost1of1Pollution01PUBLIC1.pdf> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

¹⁴ Yeung Jessie, Gan Nectar, George Steve, «From 'air-pocalypse' to blue skies. Beijing's fight for cleaner air is a rare victory for public dissent», Cnn.com, August 2021, <https://edition.cnn.com/2021/08/23/china/china-air-pollution-mic-intl-hnk/index.html> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

¹⁵ Γιέγκερ Κάριν, Δημητράκοπουλος Διογένης, «Θανατηφόρο το νέφος στην Κίνα», Deutshe Welle, Αύγουστος 2015, <https://p.dw.com/p/1GHOp>, (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

¹⁶ Η Καθημερινή, «Η ρύπανση έχει ήδη κοστίσει φέτος 49.000 ζωές σε Πεκίνο και Σαγκάη», Ιούλιος 2020, <https://www.kathimerini.gr/life/environment/1086663/i-rypansi-echei-idi-kostisei-fetos-49-000-zoes-se-pekino-kai-sagkai/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

¹⁷ Statista, «The Economic Burden of Air Pollution», February 2020, <https://www.statista.com/chart/20804/costs-of-air-pollution-from-fossil-fuels/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

ατμοσφαιρική ρύπανση κατά 33%.¹⁸ Η πρωτοβουλία αυτή σε συνδυασμό με νέα σχέδια κατά της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που τέθηκαν σε ισχύ τη διετία 2017-2018, είχαν ως αποτέλεσμα την αφαίρεση του Πεκίνου από τον κατάλογο με τις εκατό πιο μολυσμένες πόλεις της Ασίας, αλλά και την μείωση κατά 10% του επιπέδου ρύπανσης των κινεζικών πόλεων την ίδια διετία, σύμφωνα με την Greenpeace.¹⁹ Η βελτίωση αυτή φαίνεται να είναι σταθερή με την πάροδο των ετών, γεγονός που διαπιστώνεται και από την εμφάνιση γαλάζιου ουρανού στο Πεκίνο την φετινή χρονιά (που για χρόνια καλυπτόταν από νέφος αιθαλομίχλης), αλλά και από την καταγραφή της καλύτερης ποιότητας αέρα στην πόλη από το 2013.²⁰ Ωστόσο, παρά τις ανωτέρω βελτιώσεις, φαίνεται πως ο δρόμος για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην χώρα είναι μακρύς, όμως οι πρωτοβουλίες που έχουν ληφθεί είναι προς την σωστή κατεύθυνση, με τον πρόεδρο Xi Jinping να ανακοινώνει την παύση της αύξησης «θερμοκηπικών» ρύπων από την Κίνα μέχρι το 2030.²¹

Ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα που φαίνεται να αντιμετωπίζει η χώρα στον περιβαλλοντικό τομέα, σχετίζεται αυτή την φορά με τα ύδατα και έχει διττό χαρακτήρα. Πρόκειται αφενός για την ρύπανση των υδάτινων πόρων της χώρας, και αφετέρου για την έλλειψη νερού που παρατηρείται όλο και πιο έντονα με το πέρασμα των ετών. Η ρύπανση των υδάτων στην χώρα φαίνεται να ξεκίνησε την δεκαετία του 1950 λόγω της βιομηχανικής ανάπτυξης και να γνώρισε σημαντική επιδείνωση κατά την δεκαετία του 1970.²² Κύριοι παράγοντες αυτής, εκτός από την ταχύτατη εκβιομηχάνιση, αποτελούν η συνεχώς αυξανόμενη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων στην γεωργία, αλλά και η εναπόθεση απορριμμάτων και αστικών αποβλήτων στους υδάτινους πόρους.²³ Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, ο μισός πληθυσμός της χώρας δεν έχει

¹⁸ Asia society policy institute, Rhodium group, «Environmental Policy Reform-The China Dashboard Winter 2021», 2021, <https://chinadashboard.gist.asiasociety.org/winter-2021/page/environment> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

¹⁹ Guy Jack, «China has saved hundreds of thousands of lives by reducing air pollution, study says», Cnn.com, November 2019, <https://edition.cnn.com/2019/11/19/asia/china-air-pollution-study-scli-intl-scn/index.html> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

²⁰ Yeung Jessie, Gan Nectar, George Steve, «From 'air-pocalypse' to blue skies. Beijing's fight for cleaner air is a rare victory for public dissent», ό.π.

²¹ Η Καθημερινή, «Συμφωνία ΗΠΑ – Κίνας για το κλίμα», Νοέμβριος 2014, <https://www.kathimerini.gr/life/environment/791739/symfonia-ipa-kinas-gia-to-klima/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

²² Wang Jusi, «Water Pollution and Water Shortage Problems in China», *Journal of Applied Ecology*, Vol. 26, No. 3, December 1989, p. 851, <https://www.jstor.org/stable/2403696> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

²³ Παπαδημητρίου Γιάννης, «Συναγερμός για το νερό στην Κίνα», Deutsche Welle, Απρίλιος 2014, <https://p.dw.com/p/1Bo3L> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

πρόσβαση σε ασφαλές για ανθρώπινη κατανάλωση νερό, ενώ τα δύο τρίτα του αγροτικού πληθυσμού χρησιμοποιούν καθημερινά μολυσμένο νερό. Το γεγονός αυτό οφείλεται στην τακτική των εργοστασίων να απορρίπτουν ελεύθερα τα λύματά τους σε λίμνες και ποτάμια, κυρίως λόγω των κακών περιβαλλοντικών κανονισμών, της αδύναμης επιβολής τους, και της τοπικής διαφθοράς, με τα χωριά που βρίσκονται παραπλεύρως να βασίζονται σε μολυσμένο νερό, οδηγώντας τα να γίνουν γνωστά ως "χωριά καρκίνου" εξαιτίας των υψηλών ποσοστών καρκίνου και θανάτων στον πληθυσμό.²⁴ Παράλληλα, τα τοξικά επίπεδα αρσενικού, φθορίου και θεικών στις πηγές νερού, έχουν συνδεθεί με τα υψηλά ποσοστά καρκίνου του ήπατος, του στομάχου και του οισοφάγου στην Κίνα. Το 2015, η κεντρική κυβέρνηση δημοσίευσε ένα εθνικό σχέδιο δράσης για την ρύπανση των υδάτων, όμως το μεγάλο κόστος των εγκαταστάσεων που απαιτούνταν σε συνδυασμό με την δυσπιστία ορισμένων τοπικών κυβερνήσεων έφερε εμπόδια στην υλοποίησή του.²⁵

Σε άμεση συνάρτηση με την μόλυνση των υδάτων στην χώρα βρίσκεται και το ζήτημα την λειψυδρίας. Το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται σε περιοχές της Βόρειας και Ανατολικής Κίνας, όπου η ανεπάρκεια υδάτινων πόρων σε συνδυασμό με την αυξανόμενη κατανάλωση νερού, έχει επιφέρει την υπερβολική άντληση τόσο των επιφανειακών όσο και των υπόγειων υδάτων.²⁶ Βασικές αιτίες του φαινομένου της λειψυδρίας στην Κίνα αποτελούν τόσο η ταχεία οικονομική ανάπτυξη και αστικοποίηση μαζί με τον μεγάλο και συνεχώς αυξανόμενο πληθυσμό, όσο και η άνιση εδαφική κατανομή των υδάτινων πόρων, συνδυαστικά με την κακή διαχείριση τους. Η έλλειψη νερού, απειλεί να περιορίσει την ικανότητα της Κίνας να παράγει επαρκή τροφή για τον πληθυσμό της, ενώ παράλληλα θέτει προκλήσεις στην οικονομική της ανάπτυξη, προκαλώντας βιομηχανικές απώλειες ίσες με 1,62% του ετήσιου ΑΕΠ κατά την πενταετία 2001-2005.²⁷ Η κρισιμότητα της κατάστασης οδήγησε το 2002 στην ανακοίνωση του «Σχεδίου για την μεταφορά νερού από τον Νότο στον Βορρά» (SNWTP), με βασική στόχευση την μεταφορά τουλάχιστον 44,8 δισεκατομμυρίων

²⁴ Gibson Carolyn, «Water pollution in China is the country's worst environmental issue», March 2018, borgenproject.org, <https://borgenproject.org/water-pollution-in-china/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

²⁵ Reuters, «China needs nearly \$150 billion to treat severe river pollution», July 2018, <https://www.reuters.com/article/us-china-pollution-water-idUSKBN1KG091> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

²⁶ Jiang Yong, «China's water scarcity», *Journal of Environmental Management*, Vol. 90, No.11, 2009, p. 3185, https://www.researchgate.net/publication/26304230_China's_Water_Scarcity, (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

²⁷ Στο ίδιο, σ. 3187.

κυβικών φρέσκου νερού ετησίως από τον νότο στην βόρεια Κίνα μέσω τριών κύριων οδών.²⁸ Οι εκτιμήσεις για το κόστος του σχεδίου διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό (από 79 δις δολάρια έως 300 δις), ενώ πολλοί είναι οι πολέμιοί του, που υποστηρίζουν πως λόγω του σχεδίου θα προκληθούν σημαντικές περιβαλλοντικές καταστροφές αλλά και αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών στο εσωτερικό.

Το ζήτημα της λειψυδρίας που αναφέρθηκε ανωτέρω, σχετίζεται άμεσα και με μια ακόμα πρόκληση που καλείται να αντιμετωπίσει η χώρα, αυτή της ερημοποίησης. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, περισσότερο από το ένα τέταρτο του εδάφους της Κίνας καλύπτεται από έρημο, και εντοπίζεται γεωγραφικά στα δυτικά και τα βόρεια της χώρας.²⁹ Αιτίες της έξαρσης του φαινομένου αποτελούν όχι μόνο η υπερβόσκηση και η υπερβολική χρήση νερού για τις καλλιέργειες, αλλά και η κλιματική αλλαγή. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν πως κάθε χρόνο η ξηρασία επεκτείνεται σε επιπλέον 160.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα καλλιεργήσιμης γης, ενώ ήδη το ένα τρίτο της έκτασης της χώρας έχει υποστεί διάβρωση.³⁰ Η απερίμωση πλέον απειλεί την επιβίωση του ενός τρίτου του πληθυσμού της Κίνας, ενώ το κόστος της ανέρχεται σε 6,9 δισεκατομμύρια δολάρια κατ' έτος. Για τις περιοχές που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα, μάλιστα, η απώλεια ισούται με 23,16% του ετήσιου ΑΕΠ. Η μεγάλη πρόκληση που αναδεικνύεται, οδήγησε το κράτος να οργανώσει την απομάκρυνση εκατομμυρίων πολιτών από τα εδάφη που μαστίζονταν από ξηρασία, υλοποιώντας το πρόγραμμα «οικολογική μετανάστευση».³¹ Παράλληλα, η Παγκόσμια Τράπεζα χρηματοδότησε ένα νέο σχέδιο με στόχο τον έλεγχο της ερημοποίησης, την αποκατάσταση της φυσικής βλάστησης και την εισαγωγή μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας σε περιοχή της Βορειοδυτικής Κίνας.³² Ωστόσο, σύμφωνα με την κινεζική κυβέρνηση, παρά τα έργα που έχουν αναληφθεί φαίνεται πως η τάση προς την ερημοποίηση δεν έχει ουσιαδώς ανατραπεί.³³

²⁸ Webber Michael, Crow-Miller Britt, Rogers Sarah, «The South–North Water Transfer Project: remaking the geography of China», *Regional Studies*, Vol. 51, Issue 3, 2017, p.371, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2016.1265647?scroll=top&needAccess=true> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

²⁹ The World Bank, «Curbing Desertification in China», July 2019, <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2019/07/04/china-fighting-desertification-and-boosting-incomes-in-ningxia> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

³⁰ Σαραντής Τάσος, «Η ερημοποίηση σαρώνει την Κίνα», *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, Μάιος 2016, <https://www.efsyn.gr/kosmos/maties-ston-kosmo/oikologika/69910-i-erimopoiisi-saronei-tin-kina> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

³¹ Στο ίδιο.

³² The World Bank, «Curbing Desertification in China», ό.π.

³³ Σαραντής Τάσος, «Η ερημοποίηση σαρώνει την Κίνα», ό.π.

1.2 Δημογραφικό πρόβλημα: Πώς η υπερδύναμη του 1,4 δισεκατομμυρίου απέκτησε ξαφνικά δημογραφικό πρόβλημα;

Στις ημέρες μας, το δημογραφικό ζήτημα αποτελεί ένα οικουμενικό φαινόμενο που δημιουργεί προκλήσεις για τους λαούς και τις κυβερνήσεις παγκοσμίως. Αν θα θέλαμε να δώσουμε έναν άτυπο ορισμό του φαινομένου, αυτός θα συνίστατο στις δυσχέρειες που προκύπτουν σε μια κοινωνία εξαιτίας της μείωσης του πληθυσμού ή της κατανομής του με μη ομοιόμορφο τρόπο, οι οποίες εντοπίζονται σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.³⁴ Το ερώτημα που φαίνεται να προκύπτει στο σημείο αυτό, είναι πώς μπορεί το δημογραφικό πρόβλημα να αφορά μια χώρα υπερδύναμη, με πληθυσμό που ξεπερνά τα 1,4 δισεκατομμύρια πολίτες.

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό μπορεί να προκαλέσει μεγάλη έκπληξη. Την περασμένη χρονιά, έλαβε χώρα στην Κίνα η καθιερωμένη απογραφή πληθυσμού, με τα στοιχεία που ανακοινώθηκαν λίγους μήνες αργότερα να είναι ανησυχητικά για την χώρα. Σύμφωνα με τα δεδομένα που προέκυψαν, το χρονικό διάστημα 2010-2020, καταγράφηκε ο πιο αργός ρυθμός αύξησης του πληθυσμού από την δεκαετία του 1950. Αναλυτικότερα, κατά τη συγκεκριμένη περίοδο ο μέσος ετήσιος ρυθμός πληθυσμιακής αύξησης φαίνεται να διαμορφώνεται σε 0,53%, μειωμένος κατά 0,04% συγκριτικά με την προηγούμενη δεκαετία (2000-2010).³⁵ Ο πληθυσμός φαίνεται να παραμένει σταθερός στο 1,41 δις, με πολλούς όμως να αμφισβητούν το γεγονός, ιδιαίτερα μετά την πρόβλεψη των Financial Times για καταγραφή 1,37 δισεκατομμυρίων πολιτών, πληθυσμιακή μείωση που έχει να εμφανιστεί περίπου 60 χρόνια.³⁶ Παράλληλα, γίνεται φανερό πως η Κίνα απέτυχε να υλοποιήσει τον στόχο που είχε θέσει πέντε χρόνια νωρίτερα (2016) για αύξηση των πολιτών της σε 1,42 δις άτομα έως το 2020.³⁷

Κύρια πηγή ανησυχίας για την κεντρική κυβέρνηση αποτελεί η σημαντικότητα μείωση των γεννήσεων που παρατηρείται. Σύμφωνα με το Εθνικό Γραφείο

³⁴ Ζιώγα Μαρία-Ευανθία, *Δημογραφικό πρόβλημα και Σύνταγμα*, Αθήνα, Ιούνιος 2012, σ.4, <http://docplayer.gr/32286601-Mathima-atomika-kai-koinonika-dikaiomata-thema-dimografiko-provlima-kai-syntagma-onoma-maria-eyanthia-zioga.html> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

³⁵ Moss Daniel, « Το "φρένο" στον πληθυσμό της Κίνας είναι εδώ - Γιατί αυτό αποτελεί παγκόσμιο ζήτημα.», capital.gr, Μάιος 2021, <https://www.capital.gr/bloomberg-view/3545045/to-freno-ston-plithusmo-tis-kinas-einai-edo-giati-auto-apotelei-pagkosmio-zitima> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

³⁶ Αποστολόπουλος Κωνσταντίνος, « Έχει δημογραφικό πρόβλημα η Κίνα του 1,4 δισεκατομμυρίου;», insider.gr, Μάιος 2021, <https://www.insider.gr/eidiseis/173504/kina-ehei-dimografiko-problima-i-yperdynami-toy-14-disekatomyrioy> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

³⁷ Huffingtonpost, «Πώς η Κίνα απέκτησε ξαφνικά δημογραφικό «πρόβλημα», Μάιος 2021, https://www.huffingtonpost.gr/entry/pos-e-kina-apektese-xafnika-demoyrafiko-provlema_gr_609bd24fe4b0909247fdbe3a (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Στατιστικών της Κίνας, την περσινή χρονιά, καταγράφηκαν δώδεκα εκατομμύρια νέες γεννήσεις, ενώ ο αντίστοιχος αριθμός για το 2016 άγγιζε τα δεκαοχτώ εκατομμύρια.³⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα του προβλήματος αποτελεί και ο μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα στην Κίνα, που υπολογίζεται στο 1,3, σημαντικά χαμηλότερος σε σχέση με τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία, και ο οποίος δεν επαρκεί για την διατήρηση του υπάρχοντος πληθυσμού μακροπρόθεσμα. Οι παράγοντες που αποτρέπουν τα νέα ζευγάρια από το να κάνουν παιδιά φαίνεται να είναι το υψηλό κόστος ζωής, οι αυξημένες ώρες εργασίας, αλλά κυρίως το υπέρογκο οικονομικό βάρος ανατροφής. Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν πως τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια το κόστος ανατροφής ενός παιδιού έχει σχεδόν τετραπλασιαστεί, ενώ πολλές είναι οι γυναίκες που υποστηρίζουν πως η γέννηση απογόνου θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στην επαγγελματική τους ζωή.³⁹ Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, το 2010 υποστήριξε πως εάν συνεχιστεί το σημερινό χαμηλό ποσοστό γονιμότητας της Κίνας, ο πληθυσμός της θα γνωρίσει αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης το 2027 ενώ, μέχρι το τέλος του αιώνα που διανύουμε, προβλέπεται να μειωθεί στα 940 εκατομμύρια.⁴⁰

Η κατάσταση που αναλύθηκε ανωτέρω, έχει οδηγήσει σε ένα ακόμη καίριας σημασίας πρόβλημα για την χώρα, αυτό της γήρανσης του πληθυσμού. Η εικόνα της Κίνας ως κράτους που μεγάλο μέρος του πληθυσμού του αποτελείται από νέους ανθρώπους πλέον έχει αλλάξει, και αναμένεται να μεταβληθεί περισσότερο στο μέλλον. Με το ποσοστό των ατόμων ηλικίας άνω των 60 ετών ως μέρος του συνολικού πληθυσμού να αυξάνεται από 10,4% το 2000 σε 17,9% το 2018, η Κίνα τείνει να γίνει σταδιακά μια κοινωνία ηλικιωμένων.⁴¹ Η άποψη αυτή τεκμηριώνεται και με βάση τις τελευταίες εκτιμήσεις, που υποστηρίζουν πως μέχρι το 2050, το ένα τρίτο των πολιτών θα βρίσκεται στην ηλικιακή ομάδα 60 ετών και άνω. Το γεγονός αυτό, εγείρει ανησυχίες σχετικά με το εργατικό δυναμικό της χώρας. Η οικονομία της Κίνας μέχρι σήμερα βασιζόταν κατά κύριο λόγο στο άφθονο φθηνό εργατικό δυναμικό της, που

³⁸ BBC, «China census: Data shows slowest population growth in decades », May 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-57067180> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/ 2021)

³⁹ Woo Ryan, Yao Kevin, « China demographic crisis looms as population growth slips to slowest ever», Reuters, May 2021, <https://www.reuters.com/world/china/china-2020-census-shows-slowest-population-growth-since-1-child-policy-2021-05-11/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

⁴⁰ Feng Wenmeng, «The silver and white economy: The chinese demographic challenge», OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Programme., November 2013, p.5, <https://www.oecd.org/employment/leed/oecd-china-report-final.pdf> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

⁴¹ Τα Νέα, « Ο πληθυσμός της Κίνας φαίνεται να συρρικνώνεται», Μάιος 2021 <https://www.tanea.gr/2021/05/02/world/o-plithysmos-tis-kinas-fainetai-na-syrriknonetai/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/ 2021)

όμως αναμένεται να μειωθεί κατά εβδομήντα εκατομμύρια μέσα στα επόμενα χρόνια. Η μείωση αυτή απειλεί να φρενάρει την βιομηχανική και οικονομική ανάπτυξη της μέσω κάμψης της παραγωγικής δυναμικής της.⁴² Παράλληλα, αμφισβητεί την ικανότητα της χώρας να καλύπτει μελλοντικά τις ολοένα αυξανόμενες ανάγκες της φροντίδας ενός γηράσκοντος έθνους.⁴³ Προκλήσεις αναμένεται να προκύψουν και σε διεθνές επίπεδο, αφενός εξαιτίας της εξάρτησης της παγκόσμιας εφοδιαστικής αλυσίδας σε σημαντικό βαθμό από την παραγωγή της Κίνας. Αφετέρου, η μείωση του αριθμού των ατόμων που εργάζονται, θα μειώσει το μεγάλο ποσοστό αποταμίευσης των πολιτών, το οποίο αποτελεί πυλώνα υποστήριξης των διεθνών αγορών.⁴⁴

Η δυναμική αυτή που έχει εμφανιστεί στον κινεζικό πληθυσμό τα τελευταία χρόνια, φέρνει το καθεστώς προ των ευθυνών του. Σε σημαντικό βαθμό, είναι αποτέλεσμα και της αμφιλεγόμενης πολιτικής «ένα παιδί ανά οικογένεια», που τέθηκε σε ισχύ το 1979. Οι οδυνηρές συνέπειες αυτής την πολιτικής, οδήγησαν στην κατάργησή της το 2016, με την παραχώρηση της ελευθερίας στα ζευγάρια να αποκτήσουν και δεύτερο παιδί. Παρ' όλο που τα δύο πρώτα έτη της εφαρμογής του μέτρου οι γεννήσεις αυξήθηκαν, μακροπρόθεσμα η μεταρρύθμιση απέτυχε να αντιστρέψει την πτωτική τάση του ποσοστού των τελευταίων.⁴⁵ Έτσι, με νέα απόφασή της, η κυβέρνηση ανακοίνωσε πριν λίγους μήνες περαιτέρω χαλάρωση του περιορισμού, επιτρέποντας την απόκτηση και τρίτου παιδιού ανά οικογένεια.⁴⁶ Σύμφωνα με τους αναλυτές, η μείωση των γεννήσεων σχετίζεται άμεσα με την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Καθώς οι κοινωνίες αναπτύσσονται, οι προτεραιότητες των πολιτών αλλάζουν, και πλέον η εκπαίδευση και η επιθυμία επαγγελματικής σταδιοδρομίας θέτει σε δεύτερη μοίρα την δημιουργία οικογένειας.⁴⁷ Έτσι, τα μέτρα που έχουν ληφθεί μέχρι σήμερα, δεν έχουν αποφέρει τα αποτελέσματα που αναμένονταν από το καθεστώς, καθώς δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και δεν

⁴² Wenmeng Feng, «The silver and white economy: The chinese demographic challenge», ό.π.

⁴³ Kissinger Henry, *On China*, The Penguin Press, New York, 2011, p.442.

⁴⁴ Η Καθημερινή, «Κίνδυνος για την παγκόσμια οικονομία το δημογραφικό πρόβλημα της Κίνας», Μάιος 2021, <https://www.kathimerini.gr/economy/561363010/kindynos-gia-tin-pagkosmia-oikonomia-to-dimografiko-provlima-tis-kinas/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/ 2021)

⁴⁵ BBC, «China census: Data shows slowest population growth in decades », ό.π.

⁴⁶ Euronews, «Η Κίνα επιτρέπει τρία παιδιά ανά ζευγάρι», Μάιος 2021, <https://gr.euronews.com/2021/05/31/kina-epitrepei-tria-paidia-ana-zeugari> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

⁴⁷ BBC, «China census: Data shows slowest population growth in decades », ό.π.

επιλύουν ουσιαστικά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα σύγχρονα ζευγάρια στην χώρα.

Παράλληλα, το καθεστώς έλαβε νέα μέτρα με στόχο την εξομάλυνση των συνεπειών της γήρανσης. Στο δεκατετραετές σχέδιο ανάπτυξης, που δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 2020 στην Ολομέλεια της Κεντρικής Επιτροπής του Κ.Κ. Κίνας, γινόταν αναφορά στο καίριο ζήτημα της συνταξιοδότησης. Το σχέδιο αυτό, προέβλεπε την αύξηση του ορίου ηλικίας για την χορήγηση σύνταξης για το σύνολο των πολιτών. Πιο συγκεκριμένα, μέχρι πρότινος, οι άνδρες συνταξιοδοτούνταν στα εξήντα έτη και οι γυναίκες στα πενήντα πέντε, ενώ πλέον το έτος χορήγησης σύνταξης μετατοπίζεται στα 65 έτη και για τα δύο φύλα.⁴⁸ Ωστόσο, υποστηρίζεται πως το συγκεκριμένο μέτρο θα επιφέρει δυσμενείς συνέπειες όσον αφορά τις γεννήσεις, για δύο λόγους. Αφενός, θα μειώσει τον αριθμό των γηραιότερων ατόμων που θα μπορούν να φροντίζουν τα εγγόνια τους ενόσω οι γονείς τους εργάζονται, θέτοντας επιπλέον εμπόδια στα νέα ζευγάρια που επιθυμούν να κάνουν παιδιά. Αφετέρου, η αυξημένη προσφορά εργατικού δυναμικού, θα επιτείνει τον ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας και θα μειώσει τις οικονομικές αποδοχές, καθιστώντας την ανατροφή ενός παιδιού ακόμα δυσχερέστερη.⁴⁹

1.3 Κοινωνικοοικονομικές ανισότητες: Οι ανισότητες μιας κρατικοποιημένης οικονομίας.

Κατά την σύγχρονη εποχή, εκατοντάδες άρθρα έχουν γραφτεί και δεκάδες έρευνες έχουν διεξαχθεί σχετικά με το θέμα των ανισοτήτων στον κόσμο της ελεύθερης οικονομίας, με τα αποτελέσματα να είναι αμφιλεγόμενα και ως επί το πλείστον επηρεασμένα από την πολιτική τοποθέτηση/ιδεολογία των μελετητών. Ωστόσο, λιγότερο γνωστή είναι η κατάσταση που επικρατεί σε κράτη των οποίων οι οικονομίες είναι κρατικοποιημένες σε ποσοστό άνω του 70%. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας χώρας αποτελεί η Κίνα, η οποία σήμερα οδεύει στην κατάληψη της πρώτης θέσης στην παγκόσμια οικονομία, εάν βέβαια καταφέρει να εκθρονίσει την υπερδύναμη που λέγεται Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Είναι αλήθεια πως τις τελευταίες δεκαετίες η Κίνα γνωρίζει ιλιγγιώδεις ρυθμούς οικονομικής

⁴⁸ Αποστολόπουλος Κωνσταντίνος, «Έχει δημογραφικό πρόβλημα η Κίνα του 1,4 δισεκατομμυρίου;», insider.gr, ό.π.

⁴⁹ Στο ίδιο.

ανάπτυξης, ενώ έως το 2015 αποτελούσε την ταχύτερα αναπτυσσόμενη μεγάλη οικονομία παγκοσμίως, εμφανίζοντας ποσοστό μεγέθυνσης 10% για περισσότερα από 35 έτη.⁵⁰ Το πρώτο τρίμηνο της φετινής χρονιάς, σημείωσε ανάπτυξη ρεκόρ, αυξημένη κατά 18,3% συγκριτικά με τα δεδομένα της περσινής χρονιάς, με τους αναλυτές να υποστηρίζουν πως η οικονομία μεγαλώνει με τον ταχύτερο ρυθμό από το 1992.⁵¹ Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν έχει εμποδίσει τις σημαντικότερες οικονομικές ανισότητες στο εσωτερικό, όσον αφορά την ευρύτερη κατανομή του πλούτου που παράγεται στην χώρα.

Η βασική ανισότητα που μπορεί να εντοπιστεί στο κινεζικό κράτος είναι αυτή μεταξύ των διαφόρων επαρχιών της. Πρόκειται για μια άτυπη διάκριση αγροτικών και αστικών επαρχιών της Κίνας, μεταξύ των οποίων παρατηρείται τεράστια απόσταση στον τρόπο ζωής και τα εισοδήματα των κατοίκων. Οι ρίζες αυτής της διάκρισης εντοπίζονται χρονικά στην δεκαετία του 1970, οπότε και η κεντρικά σχεδιασμένη στρατηγική ευνόησε την ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας, μέσω της εξαγωγής του γεωργικού πλεονάσματος για τη συσσώρευση αστικού κεφαλαίου και την προσφορά αστικών επιδοτήσεων. Παράλληλα, την ίδια περίοδο επιβλήθηκε κρατικός έλεγχος της αγροτικής παραγωγής, μείωση των τιμών των τροφίμων και περιορισμοί στη μετανάστευση από αγροτικές σε αστικές περιοχές, ενώ αξιοσημείωτα προνόμια πρόνοιας προσφέρθηκαν στους κατοίκους των πόλεων.⁵² Σημαντικά υπήρξαν και τα προγράμματα μεταφοράς εισοδημάτων υπέρ του αστικού τομέα, (μέσω επιδοτήσεων και κρατικών δημοσιονομικών μεταβιβάσεων) που σε συνδυασμό με τα ανωτέρω μείωσαν άμεσα ή έμμεσα τα κέρδη των αγροτικών πληθυσμών, συμβάλλοντας στην διεύρυνση του χάσματος αγροτικών -αστικών περιοχών.⁵³ Σήμερα, η κατάσταση έχει επιδεινωθεί αρκετά, με αποτέλεσμα οι κατανομές εισοδήματος μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών να φαίνεται πως ανήκουν σε δύο διαφορετικές χώρες, και όχι σε επαρχίες του ίδιου κράτους. Πιο συγκεκριμένα, ένας Κινέζος που λαμβάνει το μέσο αστικό εισόδημα στη χώρα, είναι πλουσιότερος από το 70% του παγκόσμιου

⁵⁰ Enikonomia, «Κίνα, το οικονομικό θαύμα των τελευταίων 35 ετών», Ιούνιος 2016, <http://www.enikonomia.gr/international/107296,kina-to-oikonomiko-thavma-ton-teleftaion-35-eton.html> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

⁵¹ Η Καθημερινή, «Η Κίνα ανακοίνωσε ανάπτυξη – ρεκόρ για το πρώτο τρίμηνο του 2021», Απρίλιος 2021, (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021) <https://www.kathimerini.gr/economy/561334117/i-kina-anakoinoise-anaptyxi-rekor-gia-to-pto-trimino-toy-2021/> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

⁵² Yang Dennis Tao, «Urban-Biased Policies and Rising Income Inequality in China», *American Economic Review*, Vol. 89, No.2, 1999, p.308, <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.89.2.306> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

⁵³ Στο ίδιο, σ.309.

πληθυσμού. Από την άλλη, ο μέσος αγρότης βρίσκεται στο 52ο παγκόσμιο εκατοστημόριο, είναι δηλαδή πιο πλούσιος από το 52% της ανθρωπότητας. Σε επίπεδο επαρχιών, το χάσμα μοιάζει ακόμα μεγαλύτερο. Σύμφωνα με στοιχεία του 2019, ο λόγος του εισοδήματος μεταξύ των τριών πλουσιότερων και των τριών φτωχότερων επαρχιών της χώρας αγγίζει το τέσσερα προς ένα, την στιγμή που στις Η.Π.Α. οριακά φτάνει το δύο προς ένα.⁵⁴ Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί πως εξαιτίας της κατάστασης που περιγράφηκε, το κεντρικό κράτος αποφάσισε την επιβολή ειδικής άδειας μετακίνησης εντός της χώρας, ενός συστήματος «εσωτερικού διαβατηρίου» δηλαδή, όταν κάποιος κάτοικος επιθυμεί να μετακινηθεί ανάμεσα σε διαφορετικές επαρχίες.⁵⁵

Εκτός από το χάσμα μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών, και σε άμεση συνάρτηση με αυτό, οι σινολόγοι εντοπίζουν μια ακόμα σημαντική ανισότητα στο εσωτερικό της χώρας, αυτή μεταξύ της ενδοχώρας και των παράκτιων περιοχών. Ήδη από την δεκαετία του 1980, αποφασίστηκε η δημιουργία τεσσάρων ειδικών οικονομικών ζωνών στις παράκτιες επαρχίες Γκουανγκντόνγκ και Φουτζιάν, με στόχο την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων και την επέκταση του εμπορίου.⁵⁶ Αργότερα, το ίδιο συνέβη με ακόμα δεκατέσσερις παράκτιες πόλεις, ενώ παράλληλα σε αυτές παραχωρήθηκε σημαντική αυτονομία, ειδική φορολογική μεταχείριση και προτιμησιακές κατανομές πόρων. Αυτές οι ευνοϊκές πολιτικές επεκτάθηκαν σε όλες τις παράκτιες περιοχές, και σε συνδυασμό με την καθυστέρηση ανοίγματος της ενδοχώρας, είχαν ως αποτέλεσμα την προσέλκυση δυσανάλογα μεγαλύτερου ποσοστού ξένων επενδύσεων και εμπορίου, και συνεπώς την απόκτηση αυξημένου εισοδήματος στις περιοχές αυτές. Εκτός όμως από αυτές τις πολιτικές που προκάλεσαν την σημαντική απόκλιση εισοδημάτων μεταξύ ενδοχώρας και παράκτιων περιοχών, καθοριστικό ρόλο φαίνεται να έπαιξαν και άλλοι παράγοντες. Τα φυσικά πλεονεκτήματα που προσέφερε η γεωγραφία στις παράκτιες περιοχές επέφεραν το

⁵⁴ Milanovic Branco, «China's Inequality Will Lead It to a Stark Choice», *Foreign Affairs*, February 2021
https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2021-02-11/chinas-inequality-will-lead-it-stark-choice?utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20211006 (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

⁵⁵ Παπανδρόπουλος Αθανάσιος, «Οι λιγότερο γνωστές ανισότητες», *Euractive.gr*, Σεπτέμβρης 2021, <https://www.euractiv.gr/section/oikonomia/opinion/oi-ligotero-gnostes-anisotites/> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

⁵⁶ Yang Dennis Tao, «What Has Caused Regional Inequality in China? », *China Economic Review*, Vol. 13, No. 4, 2002, p.333, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1043951X02000883> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

μειωμένο κόστος μεταφοράς εμπορευμάτων αλλά και επικοινωνίας, το οποίο με τη σειρά του λειτούργησε ως εργαλείο προσέλκυσης περισσότερων άμεσων ξένων επενδύσεων.⁵⁷

Ανισότητα όμως φαίνεται να παράγεται και να διατηρείται και σε μικρο-επίπεδο, πιο συγκεκριμένα σε επίπεδο «danwei». Με τον όρο αυτόν, αναφερόμαστε στην βασική χωροταξική, κοινωνική και μονάδα εργασίας της αστικής Κίνας κατά την περίοδο πριν την μεταρρύθμιση του 1978.⁵⁸ Με την πάροδο των ετών, επήλθε η παρακμή του σοσιαλιστικού «danwei» και ο σχηματισμός ενός νέου είδους, με τους μελετητές να διχάζονται σχετικά με το εάν σήμερα το σύστημα αυτό συνεχίζει να έχει ισχύ ή έχει σταδιακά υποχωρήσει. Σύμφωνα με τους Xie και Wu, το σύστημα των «danwei» όχι μόνο δεν έχει παρακμάσει, αλλά αποτελεί βασικότατο παράγοντα διαμόρφωσης του προσωπικού εισοδήματος, της ευημερίας, και του κύρους ενός ατόμου, ακόμα και την σημερινή εποχή.⁵⁹ Μάλιστα, φαίνεται πως το danwei στο οποίο εντάσσεται ένα άτομο παίζει καθοριστικότερο ρόλο στον καθορισμό των οικονομικών αποδοχών του, συγκριτικά ακόμα και με τις προσωπικές του ικανότητες και δεξιότητες. Το γεγονός αυτό ισχύει καθώς οι οικονομικοί πόροι του κάθε danwei διαφέρουν και επηρεάζουν άμεσα τις αποδοχές των εργαζομένων του, με αποτέλεσμα εργαζόμενοι του ίδιου επαγγέλματος να λαμβάνουν κατά πολύ διαφορετικούς μισθούς εάν εργάζονται σε διαφορετικά «danwei». Παράλληλα, «το danwei» είναι σημαντικός παράγοντας όχι μόνο οικονομικής ανισότητας, αλλά και κοινωνικής. Η είσοδος σε ένα καλό «danwei» θεωρείται ως κρίσιμο βήμα για την ανέλιξη σε υψηλό επίπεδο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και την επίτευξη της επιθυμητής κοινωνικής θέσης στην Κίνα, γεγονός που εντείνει τις διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στον πληθυσμό.⁶⁰

Ωστόσο, η ανισότητα που παρατηρείται στην κινεζική κοινωνία δεν είναι μόνο διαρθρωτική, αλλά και πολιτική. Η κατάληψη της εξουσίας από ένα κόμμα για πάνω από 70 χρόνια, το απολυταρχικό καθεστώς και η απαγόρευση διεξαγωγής πολυκομματικών εκλογών, έχουν μεταξύ άλλων οδηγήσει στην εμφάνιση διαφθοράς

⁵⁷ Στο ίδιο.

⁵⁸ Chai Yanwei, «From socialist danwei to new danwei: a daily-life-based framework for sustainable development in urban China», *Asian Geographer*, Vol. 31, Issue 2, 2014, p.183, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10225706.2014.942948> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

⁵⁹ Xie Yu, «Understanding inequality in China. », *Chinese Journal of Sociology*, Vol. 2, Issue 3, 2016, p.331, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2057150X16654059> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

⁶⁰ Στο ίδιο, σ.333.

και κατάχρησης εξουσίας. Το 2012, ο πρόεδρος του Κουμμουνιστικού Κόμματος Κίνας Xi Jinping ξεκίνησε εκστρατεία κατά της διαφθοράς, με στόχο την συλλογή και δημοσίευση πληροφοριών για συγκεκριμένες περιπτώσεις και περιστατικά. Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν οδηγούσαν σε δύο συμπεράσματα. Αφενός, οι αξιωματούχοι του κόμματος καταχρώνται περισσότερα παράνομα κεφάλαια συγκριτικά με τους υπολοίπους υπαλλήλους του δημόσιου τομέα, και αφετέρου, σε όσο πιο υψηλό διοικητικό επίπεδο δραστηριοποιούνται, τόσο μεγαλύτερο υπολογίζεται το παράνομο κέρδος τους.⁶¹ Τα ποσά που φαίνεται να αποκομίζονται από τις παράνομες δραστηριότητες είναι τεράστια, καθιστώντας την εισοδηματική ανισότητα ακόμη μεγαλύτερη από αυτήν που αναφέρεται. Το γεγονός αυτό μπορεί να προκαλέσει μελλοντικά κοινωνικές αναταραχές, με τους απλούς ανθρώπους να βλέπουν όσους έχουν πολιτικές διασυνδέσεις να πλουτίζουν ταχύτατα, την στιγμή που οι οικονομικές ανισότητες στο εσωτερικό της χώρας τους το 2013 ξεπερνούσαν ακόμα και αυτές των Η.Π.Α.⁶²

Ο κίνδυνος κοινωνικών εκρήξεων με πιθανές αποσταθεροποιητικές συνέπειες, οδήγησε το καθεστώς στην αναζήτηση τρόπου επίτευξης μεγαλύτερης κοινωνικής συνοχής. Τον περασμένο Σεπτέμβρη, σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της διακυβέρνησής του, ο Πρόεδρος Xi ανακοίνωσε την επιθυμία δημιουργίας των συνθηκών για «κοινή ευημερία». Πλέον, ως πρώτος στόχος τίθεται η κοινή ευμάρεια για όλους τους πολίτες, σε αντίθεση με το σύνθημα του Deng Xiaoping «αφήστε πρώτα κάποιους να πλουτίσουν» (“let some people get rich first”), κατά την πρώτη περίοδο καπιταλιστικής ανάπτυξης της Κίνας.⁶³ Σε συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής Οικονομικών Υποθέσεων του Κομμουνιστικού Κόμματος, παρουσιάστηκαν οι κύριοι άξονες της νέας πολιτικής, που στοχεύουν κατά βάση την ανώτατη οικονομική τάξη. Αναλυτικότερα, η νέα στρατηγική επιδιώκει την προσαρμογή των υψηλών οικονομικών αποδοχών, την ρύθμιση με εύλογο τρόπο του υπερβολικού εισοδήματος αλλά και την ενθάρρυνση ατόμων και επιχειρήσεων με υψηλά κέρδη να προσφέρουν

⁶¹ Milanovic Branco, «China's Inequality Will Lead It to a Stark Choice», ό.π.

⁶² Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Κίνα: Από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21ου αιώνα*, ό.π., σελ.356.

⁶³ Inman Phillip, «Xi Jinping's drive for economic equality comes at a delicate moment for China», The Guardian, September 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/02/xi-jinpings-drive-for-economic-equality-comes-at-a-delicate-moment-for-china> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

περισσότερα στο κοινωνικό σύνολο.⁶⁴ Παράλληλα, μεταξύ των στόχων περιλαμβάνονται η διεύρυνση της μεσαίας τάξης, η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των πληθυσμιακών ομάδων χαμηλού εισοδήματος αλλά και η απαγόρευση του παράνομου εισοδήματος, στην προσπάθεια μείωσης των ανισοτήτων και προώθησης της κοινωνικής δικαιοσύνης. Ενδιαφέρον θα έχει να δούμε εάν τελικά καταστεί εφικτή η αναδιανομή του εισοδήματος και η καταπολέμηση της ανισότητας, χωρίς όμως να τεθεί σε κίνδυνο ο καπιταλιστικός χαρακτήρας της οικονομίας της χώρας.

1.4 Ανθρώπινα δικαιώματα: Προς μια επαναδιαμόρφωση της έννοιάς τους;

Σύμφωνα με το 1ο άρθρο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ, «Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα.»⁶⁵ Τα δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούν τον θεμέλιο λίθο πάνω στον οποίο η διεθνής κοινότητα προσπαθεί να χτίσει ένα ευοίωνο μέλλον για τους ανθρώπους σε ολόκληρο τον κόσμο, προστατεύοντάς τους από κάθε μορφής εκμετάλλευση, κακομεταχείριση και διάκριση. Ήδη από την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας το 1949, το καθεστώς κατηγορείται για μεγάλης έκτασης παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ξεκινώντας με τη στόχευση επιχειρηματιών και διανοουμένων κατά τις πρώτες μέρες της νέας διακυβέρνησης και φτάνοντας έως την αιματηρή καταστολή των διαδηλώσεων στην πλατεία Τιενανμέν το 1989. Η σημερινή πραγματικότητα δεν φαίνεται να διαφέρει πολύ, με το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων να υποστηρίζει πως η χώρα βρίσκεται εν μέσω της πιο σκοτεινής περιόδου για τα ανθρώπινα δικαιώματα μετά τη σφαγή του 1989.⁶⁶

Μια σειρά παραγόντων φαίνεται να έχουν οδηγήσει σε αυτό το συμπέρασμα. Σύμφωνα με έρευνα των γερμανικών μέσων Deutsche Welle, Norddeutscher

⁶⁴ Bloomberg, «China Eyes Wealth Redistribution in Push for ‘Common Prosperity’», August 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-08-18/xi-seeks-common-prosperity-while-curbing-china-financial-risks> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

⁶⁵ Επίσημος Ιστότοπος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, «Οικουμενική Διακήρυξη Για Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα», Δεκέμβριος 1948, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (Τελευταία πρόσβαση: 11/11/2021)

⁶⁶ Davidson Helen, «China in darkest period for human rights since Tiananmen, says rights group», The Guardian, January 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/jan/13/china-in-darkest-period-for-human-rights-since-tiananmen-says-rights-group> (Τελευταία πρόσβαση: 12/10/2021)

Rundfunk, Westdeutscher Rundfunk και Süddeutsche Zeitung, μεγάλης έντασης διώξεις καταγράφονται στο εσωτερικό της χώρας κατά συγκεκριμένων εθνοτικών ομάδων, και ειδικότερα κατά των Ουιγούρων. Πρόκειται για μια τουρκόφωνη μουσουλμανική μειονότητα, η οποία εντοπίζεται γεωγραφικά στη βορειοδυτική Κίνα, στην επαρχία Σινζιάνγκ.⁶⁷ Η διαφορετική θρησκεία και γλώσσα τους, τους καθιστά απειλή στα μάτια του κουμμουνιστικού κόμματος, με αποτέλεσμα να υποβάλλονται όχι μόνο σε μαζική επιτήρηση και πολιτική κατήχηση, αλλά και σε καταναγκαστική εργασία ή σε κράτηση σε στρατόπεδα «εκπαίδευσης».⁶⁸ Απόρρητη έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών της Γερμανίας κάνει λόγο για φυλάκιση τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου Ουιγούρων χωρίς σημαντικό λόγο, ενώ παράλληλα έχει αφαιρεθεί ουσιαστικά από το σύνολο της μειονότητας το δικαίωμα ελεύθερης άσκησης της θρησκευτικής τους λατρείας. Ιδιαίτερα σοκαριστική είναι η τακτική καταστροφής τζαμιών και νεκροταφείων της περιοχής, σε μια προσπάθεια του καθεστώτος να εκδιώξει την μουσουλμανική μειονότητα από τα συγκεκριμένα εδάφη, τα οποία έχουν μεγάλη οικονομική αξία εξαιτίας του ορυκτού τους πλούτου.⁶⁹

Η κατάσταση δεν φαίνεται να είναι καλύτερη στην εσωτερική Μογγολία αλλά και το Θιβέτ. Το κεντρικό κράτος με νέα μέτρα και πολιτικές που επιβάλλει, προσπαθεί να αλλοιώσει την ταυτότητα των κατοίκων των περιοχών αυτών, προβαίνοντας συστηματικά σε παραβιάσεις των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Όσον αφορά την εσωτερική Μογγολία, μετά από απόφαση των εκπαιδευτικών αρχών, επιβλήθηκε παύση διδασκαλίας της Μογγολικής γλώσσας, και αντικατάστασή της με την επίσημη κινεζική Μανδαρινική διάλεκτο σε ορισμένες τάξεις των τοπικών σχολείων, γεγονός που προκάλεσε το ξέσπασμα αντιδράσεων. Στο Θιβέτ, οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν από τις αρχές είναι ακόμα αυστηρότεροι. Πρόκειται για περιορισμούς της θρησκευτικής ελευθερίας, της ελευθερίας έκφρασης, της κυκλοφορίας και των συγκεντρώσεων, ενώ παράλληλα τοπικοί λειτουργοί υφαρπάζουν συστηματικά την γη των ντόπιων χρησιμοποιώντας απειλές και τρομοκρατικές μεθόδους.⁷⁰

⁶⁷ Deutsche Welle, « Σοβαρές οι παραβιάσεις δικαιωμάτων των Ουιγούρων», Φεβρουάριος 2020, <https://p.dw.com/p/3XxxQ> (Τελευταία πρόσβαση: 12/10/2021)

⁶⁸ Buckley Chris, «China Is Detaining Muslims in Vast Numbers. The Goal: ‘Transformation.’» The New York Times, September 2018, <https://www.nytimes.com/2018/09/08/world/asia/china-uighur-muslim-detention-camp.html> (Τελευταία πρόσβαση: 12/10/2021)

⁶⁹ Deutsche Welle, « Σοβαρές οι παραβιάσεις δικαιωμάτων των Ουιγούρων», ό.π.

⁷⁰ Human Rights Watch, «World Report 2021: China», 2021, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/china-and-tibet> (Τελευταία πρόσβαση: 12/10/2021)

Η περίπτωση του Χόνγκ Κόνγκ αποτελεί ένα ακόμα παράδειγμα καταπάτησης ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών από το κεντρικό κράτος. Στις 30 Ιουνίου 2019, παρά τις εσωτερικές αλλά και τις διεθνείς αντιδράσεις, επιβλήθηκε στην πόλη νέος νόμος για την «εθνική ασφάλεια» (National Security Law). Ο συγκεκριμένος νόμος προέβλεπε μεταξύ άλλων, την παροχή σωρείας νέων εξουσιών στην αστυνομία, την αύξηση των περιορισμών στην κοινωνία των πολιτών και τα μέσα ενημέρωσης, ενώ παράλληλα παραβίαζε το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη και περιορίζε τη δικαστική εποπτεία.⁷¹ Οποιαδήποτε φωνή αντίθεσης στον ανωτέρω νομό χαρακτηρίστηκε από το καθεστώς ως έγκλημα ανταρσίας, ξένης συμπαιγνίας και τρομοκρατίας, με παραπάνω από ενενήντα άτομα να συλλαμβάνονται μέσα στους πρώτους μήνες εφαρμογής του. Την ίδια στιγμή, η λογοκρισία στο διαδίκτυο, η μαζική παρακολούθηση και οι προσπάθειες δίωξης αλλοθρήσκων επεκτάθηκαν σε ολόκληρη την χώρα. Σημαντικοί επικριτές του καθεστώτος, υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημοσιογράφοι τιμωρήθηκαν με φυλάκιση, εξαφανίστηκαν ή εξορίστηκαν, ενώ πολλοί αντιφρονούντες και ακτιβιστές κατηγορήθηκαν για υποκίνηση ανατροπής της κυβέρνησης ή πρόκληση προβλημάτων. Συνολικά, η σκληρή πολιτική καταστολής έχει επιδεινωθεί σε ολόκληρη την χώρα, με το κόμμα να γίνεται ολοένα και λιγότερο ανεκτικό απέναντι σε οποιαδήποτε ανεξάρτητη δραστηριότητα ξεφεύγει από τον άμεσο έλεγχό του.⁷²

Η προσέγγιση του καθεστώτος σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα έγινε φανερή μέσα από την ομιλία του Κινέζου Υπουργού Εξωτερικών Wang Yi στην 46η σύνοδο του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών τον περασμένο Φεβρουάριο. Πρόκειται για μια προσέγγιση που προωθεί την επαναδιαμόρφωση της έννοιας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ώστε αυτή να συνάδει με τους σκοπούς και την φύση του καθεστώτος. Βασικός άξονάς της αποτελεί η έμφαση στα οικονομικά δικαιώματα, των οποίων η προστασία τίθεται ως προτεραιότητα απέναντι στα πολιτικά δικαιώματα. Η κυβέρνηση εστιάζει στην οικονομική ανάπτυξη, την ευημερία και την ασφάλεια, με την προστασία της τελευταίας να αποτελεί δικαιολογία παραβίασης άλλων δικαιωμάτων, όπως είναι η

⁷¹ Στο ίδιο.

⁷² Davidson Helen, «China in darkest period for human rights since Tiananmen, says rights group», ό.π.

ελευθερία λόγου και πίστης.⁷³ Η κατάσταση που περιγράφηκε, έχει δυσχεράνει τις σχέσεις της Κίνας με σημαντικούς εταίρους της, όπως είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η τελευταία, στο πλαίσιο του «παγκόσμιου καθεστώτος κυρώσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα», αποφάσισε την επιβολή κυρώσεων σε πρόσωπα και οντότητες που θεωρούνται υπεύθυνα για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο. Στον κατάλογο που δημοσιεύτηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, περιλαμβάνονται υψηλοί αξιωματούχοι του καθεστώτος της χώρας, οι οποίοι φαίνεται να βρίσκονται πίσω από τις αυθαίρετες κρατήσεις και την συστηματική καταπάτηση των ελευθεριών των Ουιγούρων στη Σινζιάνγκ.⁷⁴

⁷³ Tiezzi Shannon, «Can China Change the Definition of Human Rights? », The Diplomat, February 2021, <https://thediplomat.com/2021/02/can-china-change-the-definition-of-human-rights/> (Τελευταία πρόσβαση: 14/10/2021)

⁷⁴ Επίσημος Ιστότοπος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, «Η ΕΕ επιβάλλει περαιτέρω κυρώσεις για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο», Μάρτιος 2021, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2021/03/22/eu-imposes-further-sanctions-over-serious-violations-of-human-rights-around-the-world/> (Τελευταία πρόσβαση: 15/10/2021)

Κεφάλαιο δεύτερο

Οι εξωτερικές προκλήσεις και η στάση της Κίνας στη διεθνή σκηνή

2.1 Νότια Σινική θάλασσα: Το μήλο της έριδος και οι διεκδικήσεις της Κίνας.

Η Νότια Σινική Θάλασσα αποτελεί μία ημίκλειστη θάλασσα στο δυτικό άκρο του Ειρηνικού ωκεανού που καλύπτει μια έκταση περίπου 3,5 εκατομμυρίων τετραγωνικών χιλιομέτρων και εκτείνεται από την Σιγκαπούρη έως την Ταϊβάν. Βρίσκεται νότια της Κίνας και της Ταϊβάν, βόρεια του Μπρουνέι και της Μαλαισίας, δυτικά των Φιλιππίνων, και ανατολικά του Βιετνάμ. Η σημασία της φαίνεται να είναι τεράστια όχι μόνο για τα παράκτια κράτη αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο για μια σειρά από λόγους.

Σύμφωνα με στοιχεία της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για το εμπόριο και την ανάπτυξη (UNCTAD), το 2015 το θαλάσσιο εμπόριο αποτελούσε το 80% του συνολικού διεθνούς εμπορίου, ενώ η αξία του άγγιζε το 55%, με μεγάλο κομμάτι του τελευταίου να διέρχεται μέσα από τη Νότια Σινική Θάλασσα.⁷⁵ Στα τέλη του 2010, η αμερικανική διοίκηση Ειρηνικού, έκανε λόγο για διέλευση εμπορίου αξίας 5,3 τρισεκατομμυρίων δολαρίων από την Νότια Σινική Θάλασσα ανά έτος. Λίγα χρόνια αργότερα, το 2016, μια ομάδα ερευνητών του Κέντρου Στρατηγικών και Διεθνών Σπουδών (CSIS) μετά από ενδελεχή μελέτη των δεδομένων κατέληξε στο συμπέρασμα πως η αξία των εμπορευμάτων που διέρχονται από την συγκεκριμένη θαλάσσια περιοχή φτάνει περίπου τα 3,37 τρισεκατομμύρια δολάρια, και αντιστοιχεί στο 21% του παγκόσμιου εμπορίου. Όσον αφορά τα παράκτια κράτη, το Βιετνάμ, η Ινδονησία, η Ταϊλάνδη, η Σιγκαπούρη και η Μαλαισία βασίζονται στην Νότια Σινική Θάλασσα για ποσοστό σημαντικά άνω του 50% του συνολικού τους εμπορίου, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Κίνα διαμορφώνεται σε 39%.⁷⁶ Την ίδια στιγμή, η ανακάλυψη κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου έχει αυξήσει την στρατηγική σημασία της συγκεκριμένης θαλάσσιας περιοχής. Εκτιμήσεις των Η.Π.Α., κάνουν λόγο για ύπαρξη ποσότητας 11 δισεκατομμυρίων βαρελιών πετρελαίου, ενώ κινεζική πετρελαϊκή εταιρεία μιλά για 125 δισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου και 500

⁷⁵ United Nations Conference on Trade and Development, *Review of Maritime Transport 2016*, United Nations publication, Geneva, November 2016, p.6, https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2016_en.pdf (Τελευταία πρόσβαση: 16/10/2021)

⁷⁶ Panda Ankit, «How Much Trade Transits the South China Sea? Not \$5.3 Trillion a Year », The Diplomat, August 2017, <https://thediplomat.com/2017/08/how-much-trade-transits-the-south-china-sea-not-5-3-trillion-a-year/> (Τελευταία πρόσβαση: 16/10/2021)

τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια φυσικού αερίου σε περιοχές που δεν έχουν ερευνηθεί ακόμα.⁷⁷

Οι παράγοντες που αναφέρθηκαν ανωτέρω, έχουν καταστήσει την Νότια Σινική Θάλασσα το μήλο της έριδος του ανταγωνισμού που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των παράκτιων κρατών, ενώ οι αντιπαραθέσεις έχουν οξυνθεί. Το αυξημένο ενδιαφέρον της Κίνας για την περιοχή, έγινε φανερό ήδη από το 1947, με την υιοθέτηση της «γραμμής με τις έντεκα παύλες», με την οποία ουσιαστικά εγείρει αξιώσεις σε ολόκληρη τη Νότια Σινική Θάλασσα ακόμα και πέρα από τις θαλάσσιες ζώνες που απολαμβάνει από το δίκαιο της θάλασσας. Λίγα χρόνια αργότερα, υιοθέτησε την «γραμμή με τις εννέα παύλες», η οποία δεν διέφερε ουσιωδώς από την προηγούμενη και παραμένει σταθερή έως σήμερα.⁷⁸ Στην πράξη, οι διεκδικήσεις της καλύπτουν το 90% της θαλάσσιας περιοχής, σε μια προσπάθεια να καταστήσει την τελευταία «κινεζική λίμνη». Η Κίνα βασίζεται στο παρελθόν της και ισχυρίζεται πως έχει «ιστορικά δικαιώματα» στην περιοχή, διεκδικώντας επιπλέον την κυριότητα των δύο νησιωτικών συμπλεγμάτων Παρασέλ και Σπράτλι. Για να ενισχύσει την θέση της απέναντι στα γειτονικά κράτη μάλιστα, έχει προχωρήσει στην δημιουργία τεχνητών νησιών εντός των αμφισβητούμενων θαλασσίων περιοχών. Ταυτόχρονα, έχει οικοδομήσει στρατιωτικές εγκαταστάσεις στα νησιά, ενώ αλιευτικοί της στόλοι βρίσκονται αγκυροβολημένοι σε υφάλους των νησιωτικών συμπλεγμάτων.⁷⁹ Την περασμένη άνοιξη, το κινεζικό πρακτορείο ειδήσεων Xinhua ανακοίνωσε την πραγματοποίηση γεωτρήσεων στα αμφισβητούμενα ύδατα με σκοπό την εξεύρεση κοιτασμάτων φυσικού αερίου, προκαλώντας ένταση της διαμάχης μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών.⁸⁰

Από την άλλη μεριά, τα υπόλοιπα παράκτια κράτη εναντιώνονται στις υπερβολικές και παράλογες διεκδικήσεις της Κίνας. Οι Φιλιππίνες, η Ταϊβάν, το Μπρουνέι, το Βιετνάμ και η Μαλαισία υποστηρίζουν πως τμήματα της Νότιας Σινικής

⁷⁷ Saiidi Uptin, «Here's why the South China Sea is highly contested», CNBC, February 2018, <https://www.cnbc.com/2018/02/07/heres-why-the-south-china-sea-is-highly-contested.html> (Τελευταία πρόσβαση: 16/10/2021)

⁷⁸ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Κίνα: Από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21ου αιώνα*, ό.π., σ.361.

⁷⁹ Neill Alexander, «South China Sea: What's China's plan for its 'Great Wall of Sand'? », BBC, July 2020, <https://www.bbc.com/news/world-asia-53344449> (Τελευταία πρόσβαση: 18/10/2021)

⁸⁰ Daly Tom, «China drills deep in disputed South China Sea», Reuters, April 2021, <https://www.reuters.com/article/us-southchinesea-china-drilling-idUSKBN2BV21L> (Τελευταία πρόσβαση: 18/10/2021)

Θάλασσας, τα οποία προσπαθεί να ελέγξει η Κίνα, αποτελούν μέρος της Αποκλειστικής Οικονομικής τους Ζώνης. Τα επιχειρήματά τους, σε αντίθεση με αυτά της Κίνας, βασίζονται στην Διεθνή Σύμβαση για το Δίκαιο της θάλασσας του 1982. Την ίδια στιγμή, τα ανωτέρω κράτη ελέγχουν έναν αριθμό νησιών του συμπλέγματος Σπράτλι και επιθυμούν να επεκτείνουν τον έλεγχό τους και σε άλλα νησιά. Εξαιτίας αυτού, συχνό φαινόμενο στην περιοχή αποτελούν οι συγκρούσεις στρατιωτικών δυνάμεων, οι οποίες όχι μόνο επιδεινώνουν την κατάσταση, αλλά και διαταράσσουν την σταθερότητα και απειλούν τα συμφέροντα τρίτων κρατών.⁸¹ Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσαμε να πούμε πως την πιο ευφυή στάση μέχρι σήμερα έχουν κρατήσει οι Φιλιππίνες, οι οποίες, σε αντίθεση με την Κίνα που βασίζεται στην επίδειξη ισχύος για να επιβάλλει τις θέσεις της, ακολούθησαν τον δρόμο του διεθνούς δικαίου και προσέφυγαν σε διαιτησία για να προστατεύσουν τα εθνικά τους συμφέροντα.

Τον Ιούλιο του 2016, το Μόνιμο Διαιτητικό Δικαστήριο της Χάγης ανακοίνωσε την απόφασή του για το ζήτημα της Νότιας Σινικής Θάλασσας. Η ετυμηγορία δικαίωσε τις Φιλιππίνες, με την Κίνα να έχει εξ αρχής αρνηθεί την συμμετοχή της στη διαδικασία λόγω της τακτικής της να επιλύει τις διαφορές με τα άλλα κράτη σε διμερή πλαίσια και όχι πολυμερώς.⁸² Το δικαστήριο δεν αποδέχτηκε ως επιχείρημα «τα ιστορικά δικαιώματα» της Κίνας στην περιοχή, ενώ παράλληλα δεν διαπίστωσε πως η τελευταία ασκούσε αποκλειστικό έλεγχο στα ύδατα ή τους πόρους αυτής. Αντιθέτως, συμπέρανε πως για μεγάλο χρονικό διάστημα η Κίνα παραβίαζε κυριαρχικά δικαιώματα των Φιλιππίνων που αφορούν θέματα αλιείας, εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων και κατασκευής τεχνητών νησιών. Ταυτόχρονα, έκανε λόγο για μεγάλης έκτασης καταστροφές που έχουν λάβει χώρα και απειλούν το φυσικό θαλάσσιο περιβάλλον της περιοχής.⁸³ Η αντίδραση της Κίνας σε αυτές τις εξελίξεις ήταν σε μεγάλο βαθμό απόρροια της επίδρασης του κινεζικού εθνικισμού. Η κυβέρνηση της χώρας αγνόησε παντελώς την απόφαση του δικαστηρίου, προβαίνοντας στην δημιουργία νέων

⁸¹ Nugroho Mohammad Alvian Adi, Hikam Miftahul, «South China Sea Claim Dispute Settlement Between Asean and China», *Trunojoyo Law Review*, Vol. 2, No. 1, February 2020, p.2, <https://journal.trunojoyo.ac.id/trunojoyo-law-review/article/view/9478/5346> (Τελευταία πρόσβαση: 18/10/2021)

⁸² Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, «Εξωτερικές προκλήσεις της Κίνας», *Infognomonpolitics.gr*, Απρίλιος 2013, https://infognomonpolitics.gr/2013/04/blog-post_6366/ (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

⁸³ Αθανασόπουλος Άγγελος, «Τα βασικά σημεία της απόφασης για τη Νότια Σινική Θάλασσα», *Το Βήμα*, Ιούλιος 2016, <https://www.tovima.gr/2016/07/12/world/ta-basika-simeia-tis-apofasis-gia-ti-notia-siniki-thalassa/> (Τελευταία πρόσβαση: 20/10/2021)

τεχνητών νησιών και την οικοδόμηση στρατιωτικών βάσεων πάνω σε αυτά, συνεχίζοντας ανεμπόδιστη τις παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου.⁸⁴

Οι ενέργειες της Κίνας όσον αφορά την Νότια Σινική Θάλασσα, την έχουν φέρει αντιμέτωπη όχι μόνο με τα υπόλοιπα παράκτια κράτη, αλλά και με τις Η.Π.Α. ήδη από την δεκαετία του 1990. Οι τελευταίες, ως η μοναδική πλανητική υπερδύναμη μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ενεπλάκησαν στην συγκεκριμένη περιφέρεια για να εκπληρώσουν την δέσμευσή τους περί ασφαλείας στον δυτικό Ειρηνικό αλλά και για να διατηρήσουν μια ευνοϊκή, για εκείνες, περιφερειακή ισορροπία δυνάμεων.⁸⁵ Κύριος στόχος τους αποτελούσε από τότε μέχρι και σήμερα η διασφάλιση της ελεύθερης διέλευσης της ναυτιλίας μέσω των θαλασσιών οδών, ενώ υποστήριζαν την ειρηνική επίλυση των διαφορών σε πολυμερές επίπεδο.⁸⁶ Οι δύο τελευταίες προεδρίες στις Η.Π.Α. (Ντ. Τράμπ και Τζ. Μπάιντεν) έχουν διατηρήσει μια κοινή στάση απέναντι στο ζήτημα, απορρίπτοντας τις κινεζικές διεκδικήσεις, ενώ δια στόματος του πρώην Υπουργού Εξωτερικών Μ. Πομπέο, έχουν δεσμευθεί πως θα υπερασπιστούν την ελευθερία και την δημοκρατία αποτρέποντας την δημιουργία μιας θαλάσσιας αυτοκρατορίας από την Κίνα. Στο πλαίσιο αυτό, τον τελευταίο χρόνο ιδιαίτερα, πραγματοποιούν στην περιοχή στρατιωτικές ασκήσεις με αεροπλανοφόρα, υποβρύχια και βομβαρδιστικά, ενώ παράλληλα υποστηρίζουν διπλωματικά τις διεκδικήσεις των υπολοίπων παράκτιων κρατών.⁸⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα της στάσης των Η.Π.Α. αποτελεί η προειδοποίηση προς την Κίνα πως σε περίπτωση επίθεσης της τελευταίας κατά των Φιλιππίνων στην Νότια Σινική Θάλασσα, μια αμερικανική στρατιωτική εμπλοκή θα πρέπει να θεωρείται βέβαιη.⁸⁸

⁸⁴ Saiidi Uptin, «Here's why the South China Sea is highly contested»,ό.π.

⁸⁵ Congressional Research Service, «U.S.-China Strategic Competition in South and East China Seas: Background and Issues for Congress», October 2021, <https://sgp.fas.org/crs/row/R42784.pdf> (Τελευταία πρόσβαση: 20/10/2021)

⁸⁶ To Lee Lai, «China, the USA and the South China Sea Conflicts», *Security Dialogue*, Vol. 34, No. 1, March 2003, p.33, <https://www.jstor.org/stable/26298119> (Τελευταία πρόσβαση: 20/10/2021)

⁸⁷ Xiangmiao Chen, «The US 'New Cold War' Battle Cry in the South China Sea», *The Diplomat*, August 2020, <https://thediplomat.com/2020/08/the-us-new-cold-war-battle-cry-in-the-south-china-sea/> (Τελευταία πρόσβαση: 21/10/2021)

⁸⁸ Deutsche Welle, «South China Sea: US warns China against attack on Philippine forces», July 2021, <https://www.dw.com/en/south-china-sea-us-warns-china-against-attack-on-philippine-forces/a-58235253> (Τελευταία πρόσβαση:21/10/2021)

2.2 Ταϊβάν: Η διαίρεση του παρελθόντος που κλιμακώνει τις εντάσεις και το εύθραυστο Status Quo του σήμερα.

Το ζήτημα της Ταϊβάν αποτελεί μια μακροχρόνια και την πιο δυσεπίλυτη, ίσως, πρόκληση για την εξωτερική πολιτική της Κίνας. Οι ρίζες του εντοπίζονται στο 1949, χρονιά κατά την οποία οι κουμμουνιστικές δυνάμεις με επικεφαλής τον Μάο επικράτησαν στον κινεζικό εμφύλιο πόλεμο. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στην ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από το συγκεκριμένο κίνημα, την μεταβολή του πολιτεύματος, και την εγκατάσταση του προηγούμενου καθεστώτος του Κουομιτάνγκ με ηγέτη τον Τσιάνγκ Κάι Σέκ στην Ταϊβάν.

Μετά την επικράτησή τους στην Ταϊβάν, οι Εθνικιστές μετέφεραν μαζί τους εκεί τον στρατιωτικό τους μηχανισμό, την πολιτική τάξη αλλά και ό,τι είχε απομείνει από το προηγούμενο καθεστώς, συμπεριλαμβανομένων πολλών κινεζικών πολιτιστικών θησαυρών, ενώ το Κουμιτάνγκ υποστήριζε πως το νησί αποτελεί εθνικό έδαφος της Κίνας.⁸⁹ Η συγκεκριμένη θέση ταυτίζεται και με την επίσημη πολιτική του Πεκίνου,⁹⁰ με το νησί να αποτελεί κτήση της δυναστείας Τσίνγκ από τον 17ο αιώνα.⁹¹ Για δύο δεκαετίες, η Κίνα επιθυμούσε την άμεση ανακατάληψη της Ταϊβάν. Η αδυναμία της όμως να επιτύχει με στρατιωτικά μέσα την ένωση με το νησί λόγω της εμπλοκής των Η.Π.Α., την οδήγησε σε αλλαγή προσέγγισης προσωρινά. Την δεκαετία του 1970, το Πεκίνο υιοθέτησε την πρόταση της «μιας χώρας με δύο συστήματα», η οποία προέβλεπε την παραχώρηση σημαντικής αυτονομίας στο νησί σε περίπτωση επίτευξης επανένωσης. Παρά την απόρριψη του σχεδίου από την Ταϊβάν, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών βελτιώθηκαν, με αποτέλεσμα το 1991 να κηρυχθεί το τέλος του πολέμου στην ηπειρωτική χώρα. Την ίδια στιγμή, λάμβαναν χώρα συνομιλίες σε ανεπίσημο επίπεδο, με το Πεκίνο να μην αναγνωρίζει επίσημα την κυβέρνηση της Ταϊβάν και να την χαρακτηρίζει παράνομη.⁹² Ωστόσο, από το 1996 οι μέχρι τότε ομαλές σχέσεις ανάμεσα στις δύο πλευρές επιδεινώθηκαν και πάλι, σε μια προσπάθεια της Κίνας να αντιδράσει στις διατυπώσεις του Ταϊβανού ηγέτη Λι Ντένγκ Χουί για ύπαρξη δύο ανεξάρτητων χωρών.⁹³ Συνολικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως η στάση

⁸⁹ Kissinger Henry, *On China*, ό.π., σ.88.

⁹⁰ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, 5η έκδοση, Αθήνα 2012, σ.268.

⁹¹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Κίνα: Από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21ου αιώνα*, ό.π., σ.360.

⁹² BBC, «What's behind the China-Taiwan divide? », May 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-34729538> (Τελευταία πρόσβαση: 25/10/2021)

⁹³ Calvocoressi Peter, *Η διεθνής πολιτική μετά το 1945*, Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα, 2010, σ. 228.

της Κίνας απέναντι στο ζήτημα παραμένει σταθερή από το 1949 μέχρι και σήμερα, με την ηγεσία της να θεωρεί την Ταϊβάν ως μια επαρχία που έχει αποσχισθεί από τον εδαφικό της κορμό, και την οποία έχει δεσμευτεί να ανακαταλάβει, ακόμα και με τη βία εάν κριθεί απαραίτητο.⁹⁴

Από την άλλη μεριά, αυτό που φαίνεται να επιδιώκει η Ταϊβάν καθ' όλη την διάρκεια των ετών είναι η ανεξαρτητοποίησή της. Ένας παράγοντας που συμβάλει σε αυτή την στάση, είναι η σύσταση του πληθυσμού του νησιού. Παρά το 1,5 εκατομμύριο άτομα που μετακινήθηκαν προς το νησί από τα ηπειρωτικά εδάφη της Κίνας το 1949 (αριθμός που αντιστοιχεί περίπου στο 14% των κατοίκων της Ταϊβάν⁹⁵), το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού σε συντριπτικό αριθμό αποτελείται από παλαιά κινεζικά μεταναστευτικά ρεύματα που χρονολογούνται από τον 17ο αιώνα. Σύμφωνα με ορισμένους μελετητές μάλιστα, οι κάτοικοι αυτοί υπέστησαν συστηματικές διακρίσεις από το καθεστώς των εθνικιστών, αντιμετωπίστηκαν ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας, ενώ περισσότεροι από δέκα χιλιάδες πολίτες θανατώθηκαν.⁹⁶ Την ίδια στιγμή, ένας δεύτερος παράγοντας ήταν η σημαντική οικονομική άνθιση που γνώριζε η Ταϊβάν. Η οικονομική αυτή ευημερία έκανε τόσο τους κατοίκους της όσο και τις Η.Π.Α. να μην επιθυμούν την κινεζική κηδεμονία και επιρροή στην περιοχή.⁹⁷ Μέχρι και σήμερα, οι πολιτικοί ηγέτες της νήσου υποστηρίζουν πως η Ταϊβάν δεν μπορεί να χαρακτηρίζεται απλώς ως μία επαρχία της Κίνας, αλλά αντιθέτως αποτελεί ένα ανεξάρτητο κυρίαρχο κράτος. Ο ισχυρισμός αυτός βασίζεται κυρίως στην ύπαρξη Συντάγματος και δημοκρατικά εκλεγμένων ηγετών, ενώ η Ταϊβάν διαθέτει επίσης ένοπλες δυνάμεις με προσωπικό περίπου 300.000 μάχιμους στρατιώτες.⁹⁸

Η νέα χιλιετία έφερε την εκ νέου επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ των δύο πλευρών. Η κυβερνητική αλλαγή στην Ταϊβάν με την εκλογή του Δημοκρατικού Προοδευτικού Κόμματος το 2000, ανέδειξε στη θέση του προέδρου τον Chen Shui-bian, ο οποίος έκανε ανοιχτά λόγο για ανεξαρτησία. Λίγα χρόνια αργότερα, το 2007, το κυβερνών κόμμα υιοθέτησε ψήφισμα που προέβλεπε την απόκτηση ξεχωριστής

⁹⁴ BBC, «What's behind the China-Taiwan divide? », ό.π.

⁹⁵ Στο ίδιο.

⁹⁶ Jacobs Bruce, «The history of Taiwan», *The China Journal*, No. 65, January 2011, p.202, https://www.researchgate.net/publication/261736510_THE_HISTORY_OF_TAIWAN (Τελευταία πρόσβαση: 25/10/2021)

⁹⁷ Calvocoressi Peter, *Η διεθνής πολιτική μετά το 1945*, ό.π., σ. 228.

⁹⁸ BBC, «What's behind the China-Taiwan divide? », ό.π.

εθνικής ταυτότητας για τους κατοίκους του νησιού, διαφορετικής από την κινεζική.⁹⁹ Γενικότερα, καθ' όλη την διάρκεια της διακυβέρνησής του μέχρι σήμερα, το συγκεκριμένο κόμμα κλίνει και προσπαθεί να επιτύχει την πραγματοποίηση της επίσημης ανεξαρτητοποίησης της Ταϊβάν. Η Κίνα από την άλλη μεριά, θεωρεί μια τέτοια εξέλιξη ως αιτία πολέμου. Έτσι, το 2005, προέβη στην ψήφιση του «νόμου κατά της απόσχισης». Επρόκειτο για ένα νόμο που προέβλεπε την χρήση «μη ειρηνικών μέσων» εναντίον της Ταϊβάν σε περίπτωση προσπάθειας απόσχισης της τελευταίας από την κινεζική εδαφική επικράτεια.¹⁰⁰ Παράλληλα, κατά τα τελευταία χρόνια έχει προσπαθήσει να ενισχύσει την θέση της δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη των ενόπλων δυνάμεών της, επιθυμώντας να αυξήσει το κόστος και να αποτρέψει τυχόν στρατιωτική επέμβαση των Η.Π.Α.¹⁰¹

Εκτός από τις δύο αντιπαρατιθέμενες πλευρές, κρίσιμη στην εξέλιξη των γεγονότων αποδεικνύεται και η στάση της πλανητικής υπερδύναμης των Η.Π.Α. κατά το πέρασμα των ετών. Στις αρχές τις δεκαετίας του 1950, οι Η.Π.Α. αντιμετώπιζαν την Ταϊβάν ως έδαφος στρατηγικής σημασίας λόγω της αλυσίδας των στρατιωτικών βάσεων που είχαν εγκαταστήσει στην ευρύτερη περιοχή. Έτσι, απόλυτη προτεραιότητά τους αποτελούσε η διασφάλιση της παραμονής της Ταϊβάν εκτός του κουμμουνιστικού μπλοκ.¹⁰² Ουσιαστικά, το νησί εντάχθηκε έκτοτε στην αμερικανική ομπρέλα αμυντικής προστασίας, με την Ουάσινγκτον να διαμηνύει πως θα το υπερασπιστεί με στρατιωτικά μέσα σε πιθανή κινεζική προσπάθεια επανένωσής του με τον ηπειρωτικό κορμό του κράτους. Ωστόσο, η επίσημη θέση των Η.Π.Α. μέχρι και σήμερα είναι πως η Ταϊβάν αποτελεί κινεζικό εθνικό έδαφος.¹⁰³ Παράλληλα, τις τελευταίες πέντε δεκαετίες, έχουν υιοθετήσει την πολιτική της «ενιαίας Κίνας», η οποία προβλέπει την επίσημη αναγνώριση του Πεκίνου και την διατήρηση διπλωματικών σχέσεων με τη Λαϊκή Δημοκρατία, με την πεποίθηση πως το μέλλον της Ταϊβάν θα αποφασιστεί με ειρηνικό τρόπο και όχι με στρατιωτική σύγκρουση.¹⁰⁴ Συνολικά, εάν θα θέλαμε να

⁹⁹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Κίνα: Από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21ου αιώνα*, ό.π., σ.360.

¹⁰⁰ BBC, «What's behind the China-Taiwan divide? », ό.π.

¹⁰¹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Κίνα: Από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21ου αιώνα*, ό.π., σ.361.

¹⁰² Calvocoressi Peter, *Η διεθνής πολιτική μετά το 1945*, ό.π., σ. 193.

¹⁰³ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Κίνα: Από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21ου αιώνα*, ό.π., σ.361.

¹⁰⁴ Westfall Sammy, « What's behind escalating China-Taiwan tensions? », The Washington Post, October 2021, <https://www.washingtonpost.com/world/2021/10/07/faq-taiwan-china-tensions/> (Τελευταία πρόσβαση: 26/10/2021)

παρουσιάσουμε με συντομία την στάση των Η.Π.Α. απέναντι στο ζήτημα, θα λέγαμε πως αυτή χαρακτηρίζεται από μια «στρατηγική ασάφεια», σύμφωνα με την οποία αντιτάσσεται τόσο σε μια μονομερή βίαιη προσάρτηση του νησιού από την Κίνα, όσο και σε μια μονομερή διακήρυξη ανεξαρτησίας από την Ταϊβάν.

Οι τελευταίες εξελίξεις στην περιοχή δείχνουν πως η ένταση όχι απλώς δεν εκτονώνεται με το πέρασμα των ετών, αλλά αντιθέτως η κρίση κλιμακώνεται, με τις δύο πλευρές να σκληραίνουν την στάση τους. Οι πολίτες της Ταϊβάν αντιστέκονται σε τυχόν μελλοντική ενοποίηση, επιθυμώντας την αυτοκυβέρνησή τους. Το Πεκίνο από την άλλη πλευρά, δια στόματος του Προέδρου Xi Jinping, διακηρύσσει ότι «η χώρα πρέπει να ενοποιηθεί και θα ενοποιηθεί». Σε πρόσφατες δηλώσεις του μάλιστα, ο ίδιος έθεσε ως τελική προθεσμία το 2049, έτος ορόσημο για την χώρα λόγω της συμπλήρωσης εκατό χρόνων από την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας.¹⁰⁵ Ταυτόχρονα, η Κίνα με στρατιωτικά μέσα προσπαθεί να θέσει την Ταϊβάν υπό τον έλεγχό της. Συχνό φαινόμενο αποτελούν οι παραβιάσεις του εναέριου χώρου του νησιού από κινεζικά πολεμικά αεροσκάφη και οι ναυτικοί ελιγμοί στα στενά της περιοχής. Οι επιθετικές αυτές ενέργειες της Κίνας, σε συνδυασμό με την αναφορά των Financial Times για δοκιμή ενός υπερηχητικού πυραύλου με πυρηνική ικανότητα από το καθεστώς, έχει εγείρει ανησυχίες παγκοσμίως.¹⁰⁶ Ο Υπουργός Άμυνας της νήσου μάλιστα, σε συνέντευξή του τον περασμένο Οκτώβριο, υποστήριξε πως η Κίνα θα είναι σε θέση να πραγματοποιήσει εισβολή μεγάλης κλίμακας στην Ταϊβάν μέσα στην επόμενη τετραετία.¹⁰⁷ Το αν αυτή η πρόβλεψη επαληθευθεί αλλά και το τι στάση πρόκειται να κρατήσουν οι Η.Π.Α. απέναντι στις εξελίξεις, μένει να φανεί μέσα στα επόμενα χρόνια.

2.3 Εμπορικός πόλεμος Η.Π.Α.-Κίνας: Ποιος αναδείχθηκε τελικά νικητής;

Στις ημέρες μας, η Κίνα αποτελεί την δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, τόσο σε όρους ΑΕΠ, όσο και σε όρους άμεσων ξένων επενδύσεων και διεθνών

¹⁰⁵ Maull Hanns, «Dire Straits: Taiwan's Fragile Status Quo», The Diplomat, July 2021, <https://thediplomat.com/2021/07/dire-straits-taiwans-fragile-status-quo/> (Τελευταία πρόσβαση: 26/10/2021)

¹⁰⁶ BBC, «China denies testing nuclear-capable hypersonic missile», October 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-58953352> (Τελευταία πρόσβαση: 26/10/2021)

¹⁰⁷ Η Καθημερινή, «Οι επικίνδυνες ισορροπίες Κίνας – Ταϊβάν και η ανησυχία για εισβολή μεγάλης κλίμακας έως το 2025», Οκτώβριος 2021, <https://www.kathimerini.gr/world/561526924/ypourgos-amyntas-taiwan-fovoi-gia-kineziki-eisvoli-megalis-klimakas-eos-to-2025/> (Τελευταία πρόσβαση: 25/10/2021)

εμπορικών συναλλαγών. Την θέση αυτή, την οφείλει στην επιλογή της κατά το τέλος της μαοϊκής εποχής να επωφεληθεί από τη συμμετοχή στην οικονομική τάξη πραγμάτων που είχε διαμορφωθεί μεταπολεμικά από τις ΗΠΑ., αντί να απομονωθεί από την παγκόσμια οικονομία.¹⁰⁸ Στο πλαίσιο αυτό, η συμμετοχή της στο διεθνές εμπόριο συνέβαλε στην οικονομική άνοδό και ανάπτυξή της, αλλά και στην ένταση του ανταγωνισμού με τις ΗΠΑ. Στην πράξη, η μεταβαλλόμενη ισορροπία ισχύος προς όφελος της Κίνας και εις βάρος των Η.Π.Α., οδήγησε τους δύο δρώντες στην επανεξέταση των διμερών όρων εμπορίου και στην εντατικοποίηση του οικονομικού τους ανταγωνισμού, χωρίς όμως να απορρίπτεται η πιθανότητα συνεργασίας τους σε διμερή και διεθνή ζητήματα.

Οι πρώτες εντάσεις στις σχέσεις των δύο έκαναν την εμφάνισή τους στα τέλη του 2017. Συγκεκριμένα, τον Δεκέμβριο αυτής της χρονιάς εγκρίθηκε στις Η.Π.Α. η «Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας» (National Security Strategy), η οποία εισήγαγε περιορισμούς στις επενδύσεις της Κίνας στον κλάδο της αμερικανικής τεχνολογίας, αυστηροποιούσε τον έλεγχο των εξαγωγών και διεύρυνε τον κατάλογο των προϊόντων διπλής χρήσης που δεν επιτρεπόταν να αποσταλούν στην Κίνα. Ταυτόχρονα, απαγόρευε στις αμερικανικές εταιρείες να συναλλάσσονται με κινεζικές επιχειρήσεις που συμπεριλαμβάνονταν στην λεγόμενη «Entity List» χωρίς προηγούμενη κυβερνητική άδεια.¹⁰⁹ Η επίσημη, θα λέγαμε, έναρξη του εμπορικού πολέμου μεταξύ των δύο όμως ήρθε λίγους μήνες αργότερα. Στις 22 Μαρτίου του 2018, ο Αμερικανός Πρόεδρος Ντ. Τράμπ, υπέγραψε το «Προεδρικό Μνημόνιο με στόχο την οικονομική επιθετικότητα της Κίνας» (Presidential Memorandum Targeting China's Economic Aggression), στο οποίο προβλεπόταν μια σειρά μέτρων οικονομικής και εμπορικής πολιτικής που στόχευαν την κινεζική οικονομία. Τα μέτρα αυτά, μεταξύ άλλων, καθόριζαν τον περιορισμό των επενδύσεων σε βασικούς τεχνολογικούς τομείς και την επιβολή δασμών σε κινεζικά προϊόντα που σχετίζονταν με την αεροναυπηγία, τις τεχνολογίες IT και τον μηχανολογικό εξοπλισμό. Την επόμενη κιόλας ημέρα της υπογραφής του μνημονίου, οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν επιπλέον την επιβολή δασμού 25% στις εισαγωγές χάλυβα και 10% στις εισαγωγές αλουμινίου. Η Κίνα, από την μεριά

¹⁰⁸ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σ.145.

¹⁰⁹ Kapustina Larisa, Lipková Ludmila, Silin Yakov, Drevalov Andrei, «US-China Trade War: Causes and Outcomes», *SHS Web of Conferences*, Vol.73, January 2020, pp. 1-13, https://www.researchgate.net/publication/338550900_US-China_Trade_War_Causes_and_Outcomes (Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2021)

της δεν άργησε να εφαρμόσει αντίποινα, επιβάλλοντας δασμούς της τάξης του 15-25% σε 128 προϊόντα, αξίας 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων, μεταξύ των οποίων φρούτα, κρασί, προϊόντα χάλυβα και αλουμίνιου, χοιρινό κρέας και άλλα.¹¹⁰

Ο εμπορικός πόλεμος ανάμεσα στις δύο χώρες εντάθηκε τον Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς. Την περίοδο αυτή, οι Η.Π.Α. αποφάσισαν την επιβολή δασμών σε ακόμα περισσότερα κινεζικά προϊόντα, πλήττοντας σχεδόν το σύνολο των κινεζικών εισαγωγών. Επρόκειτο για δασμούς ύψους 10%, που θα αυξάνονταν σε 25% και αφορούσαν κινεζικά προϊόντα αξίας 200 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Οι τιμωριτικοί δασμοί από την αντίθετη μεριά δεν άργησαν να έρθουν, και αφορούσαν αμερικανικά εισαγόμενα προϊόντα αξίας 60 δισεκατομμυρίων. Οι προσπάθειες αποκλιμάκωσης δεν επέφεραν αποτέλεσμα, καθώς οι εμπορικές διαπραγματεύσεις που ξεκίνησαν τον Ιανουάριο του 2019 στο Πεκίνο απέτυχαν. Έτσι, τον Μάιο υπήρξε εκ νέου αύξηση των δασμών από 10% σε 25% από την μεριά των Η.Π.Α., ενώ την ίδια στιγμή η Κίνα επέβαλε υψηλότερο φόρο στις εισαγωγές αμερικανικών προϊόντων. Τα συνεχή ναυάγια στα οποία κατέληγαν οι συζητήσεις μεταξύ των δύο πλευρών, επέφεραν ως αποτέλεσμα την επιβολή από τις Η.Π.Α. δασμών συνολικού ύψους 550 δισεκατομμυρίων δολαρίων στα κινεζικά προϊόντα, ενώ η Κίνα από την άλλη καθ' όλη την διάρκεια του εμπορικού πολέμου εφάρμοσε στα αμερικανικά προϊόντα δασμούς αξίας ίσης με 185 δισεκατομμύρια δολάρια.¹¹¹

Εάν θα θέλαμε να αναζητήσουμε τις αιτίες του σκληρού εμπορικού πολέμου μεταξύ Κίνας και Η.Π.Α., αυτές θα εντοπίζονταν κυρίως στην πλευρά των τελευταίων. Ήδη κατά την προεκλογική του εκστρατεία, ο υποψήφιος τότε για την προεδρία Ντ. Τράμπ, καταφερόταν εναντίον της Κίνας, κατηγορώντας την για κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας, αναγκαστικές μεταφορές τεχνολογίας, χειραγώγηση νομισμάτων, κρατικές επιδοτήσεις, αλλά και για το αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα των Η.Π.Α. Το τελευταίο μάλιστα, αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για την αμερικανική επιβολή δασμών στο διμερές εμπόριο, σε μια προσπάθεια μείωσής του από τα 376 δισεκατομμύρια, σε συνδυασμό με την επιθυμία αποκατάστασης των θέσεων εργασίας στο εσωτερικό που είχαν χαθεί το προηγούμενο διάστημα. Έτσι, βασική δέσμευση του Ντ. Τράμπ αποτέλεσε η αναδιατύπωση των αρχών συνεργασίας Η.Π.Α. - Κίνας, ώστε

¹¹⁰ Wong Dorcas, Chipman Koty Alexander, «The US-China Trade War: A Timeline», China Briefing, August 2020, <https://www.china-briefing.com/news/the-us-china-trade-war-a-timeline/> (Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2021)

¹¹¹ Στο ίδιο.

να εξασφαλιστούν μελλοντικά περισσότερα οφέλη για τις πρώτες. Παράλληλα, ένας δεύτερος παράγοντας εντοπίζεται στην οικονομική άνθιση της Κίνας. Από την δεκαετία του 1970, το Α.Ε.Π. της χώρας αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς της τάξης του 9,5% ετησίως, αγγίζοντας τα 14,14 τρισεκατομμύρια το 2019. Την ίδια στιγμή, έχει αποκτήσει ηγετική θέση σε τομείς όπως η τεχνητή νοημοσύνη και οι τηλεπικοινωνίες, ενώ επιπλέον επιθυμεί να παίζει καθοριστικό ρόλο στον χώρο της βιομηχανίας υψηλής τεχνολογίας και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, απειλώντας την οικονομική θέση των υπολοίπων δρώντων, και κυρίως της πλανητικής υπερδύναμης των Η.Π.Α. Η καταπληκτική αυτή οικονομική μεγέθυνση των τελευταίων δεκαετιών, επέτρεψε επίσης στην Κίνα να δεσμεύσει μεγάλα ποσά για αμυντικές δαπάνες. Συγκεκριμένα, η χώρα βρίσκεται στην δεύτερη θέση παγκοσμίως όσον αφορά τα ποσά που ξοδεύει για τον στρατό της, τα οποία ισοδυναμούν με το 1,9% του Α.Ε.Π. της. Σε απόλυτους αριθμούς, οι αμυντικές της δαπάνες άγγιξαν τα 250 δισεκατομμύρια το 2018, αποδεικνύοντας με τον πιο σαφή τρόπο την στροφή της πολιτικής της προς μια δυναμική «διπλωματία μεγάλης δύναμης», αλλά και την αύξηση της απειλής που αισθάνονται οι Η.Π.Α.¹¹²

Σύμφωνα με στοιχεία της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), ο εμπορικός πόλεμος μεταξύ των δύο επέφερε απώλεια 25% στις κινεζικές εξαγωγές, προκαλώντας τους πλήγμα ύψους 35 δισεκατομμυρίων δολαρίων το πρώτο εξάμηνο του 2019. Ωστόσο, η ανταγωνιστικότητα των κινεζικών επιχειρήσεων επέτρεψε την διατήρηση του 75% των κινεζικών εξαγωγών προς τις Η.Π.Α.¹¹³ Μετά από τέσσερα χρόνια εμπορικού πολέμου, μάλιστα, φαίνεται πως οι συνολικές εξαγωγές της Κίνας επηρεάστηκαν ελάχιστα από τους αμερικανικούς δασμούς. Παρά τις δηλώσεις Τράμπ πως το 2019 ήταν η χειρότερη χρονιά για την Κίνα εξαιτίας των δασμών, οι άμεσες οικονομικές επιπτώσεις για την τελευταία ήταν μικρές συγκριτικά με το μέγεθος της οικονομίας, καθώς η αξία των μεταξύ τους εξαγωγών καλύπτει πολύ μικρό μέρος του Α.Ε.Π. της χώρας. Συγκεκριμένα, με την κινεζική οικονομία να αναπτύσσεται με ρυθμό άνω του 6% το 2018 και το 2019, οι αμερικανικοί δασμοί φαίνεται να της κόστισαν μόλις το 0,3% του Α.Ε.Π. της. Παράλληλα, το Πεκίνο

¹¹² Paszak Paweł, «China-U.S. Trade War: Origins, Course and Consequences», *Warsaw Institute Special Report*, February 2020, pp.4-5, <https://warsawinstitute.org/china-u-s-trade-war-origins-course-and-consequences/> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

¹¹³ Unctad, «Trade war leaves both US and China worse off», Νοέμβριος 2019, <https://unctad.org/news/trade-war-leaves-both-us-and-china-worse> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

μείωσε τους δασμούς που επέβαλλε σε άλλους εμπορικούς του εταίρους, μειώνοντας την εξάρτησή του από τις αγορές των Η.Π.Α. Έτσι, η Κίνα στράφηκε προς την Ασία, με μια ομάδα δέκα χωρών στα Νοτιοανατολικά της ηπείρου να αντικαθιστά τις Η.Π.Α. και να παίρνει την θέση του δεύτερου σημαντικότερου εμπορικού εταίρου της. Όσον αφορά τις αμερικανικές εταιρείες στην Κίνα, παρά την πρόσκληση του πρώην προέδρου Ντ. Τράμπ να μεταφέρουν την παραγωγή τους πίσω στις Η.Π.Α., αυτές προτίμησαν να παραμείνουν στην ασιατική χώρα.¹¹⁴ Στην αντίπερα όχθη, το κόστος του εμπορικού πολέμου υπήρξε βαρύ για τις Η.Π.Α., καθώς αυτός έπληξε την αμερικανική οικονομία χωρίς παράλληλα να επιλύσει τα προβλήματα που αναμενόταν. Τα στοιχεία δείχνουν πως μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2019, είχαν ήδη χαθεί 300.000 εγχώριες θέσεις εργασίας, με το κόστος να υπολογίζεται πως πιθανόν άγγιζε το 0,7% του αμερικανικού Α.Ε.Π.¹¹⁵ Η απώλεια εισοδήματος για τους καταναλωτές ανήλθε σε 16,8 δισεκατομμύρια το 2018,¹¹⁶ ενώ σημαντικές απώλειες υπήρξαν και για τις εγχώριες εταιρείες. Πιο συγκεκριμένα, οι εισαγωγικές επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να πληρώνουν υψηλότερες τιμές για τα κινεζικά αγαθά που αγόραζαν, ενώ το σύνολο των αμερικανικών εταιρειών έχασαν 1,7 τρις δολάρια στην τιμή των μετοχών τους εξαιτίας των δασμών. Συνολικά, μπορεί ο βασικός στόχος της μείωσης του εμπορικού ελλείμματος με την Κίνα να επιτεύχθηκε, ωστόσο τελικά το συνολικό εμπορικό έλλειμμα των Η.Π.Α. επιδεινώθηκε.¹¹⁷

Το μεγάλο κόστος του εμπορικού πολέμου οδήγησε τις δύο πλευρές στην επιθυμία προσέγγισης και εύρεσης μιας αμοιβαίας επωφελούς λύσης. Έτσι, τον Ιανουάριο του 2020, ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Ντ. Τράμπ και ο Αντιπρόεδρος της κινεζικής κυβέρνησης Λιου Χέ υπέγραψαν την συμφωνία «Phase one deal», η οποία περιλάμβανε διατάξεις σχετικές με δεσμεύσεις αγορών, πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές αγορές και προστασία πνευματικής ιδιοκτησίας. Σύμφωνα με την σύμβαση, η Κίνα δεσμευόταν να αυξήσει την αγορά αμερικανικών βιομηχανικών, γεωργικών και ενεργειακών προϊόντων και υπηρεσιών κατά 200 δισεκατομμύρια μέσα

¹¹⁴ Bloomberg, «How China Won Trump's Trade War and Got Americans to Foot the Bill», January 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-11/how-china-won-trump-s-good-and-easy-to-win-trade-war> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

¹¹⁵ Hass Ryan, Denmark Abraham, «More pain than gain: How the US-China trade war hurt America», The Brookings, August 2020, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/08/07/more-pain-than-gain-how-the-us-china-trade-war-hurt-america/> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

¹¹⁶ Bloomberg, «How China Won Trump's Trade War and Got Americans to Foot the Bill», ό.π.

¹¹⁷ Hass Ryan, Denmark Abraham, «More pain than gain: How the US-China trade war hurt America», ό.π.

στα επόμενα δύο χρόνια. Παράλληλα, όφειλε να ενισχύσει την νομοθεσία που αφορά διπλώματα ευρεσιτεχνίας, εμπορικά σήματα και πνευματικά δικαιώματα. Από την άλλη, οι Η.Π.Α. θα μείωναν στο μισό τον δασμολογικό συντελεστή σε κινεζικά προϊόντα αξίας 120 δισεκατομμυρίων, ενώ θα ανέστελλαν δασμούς που είχαν αποφασίσει να εφαρμόσουν μελλοντικά.¹¹⁸ Ωστόσο, παρά την συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών, ο εμπορικός πόλεμος παραμένει μέχρι και σήμερα σε ισχύ. Οι αμερικανικοί δασμοί συνεχίζουν να εφαρμόζονται σε εισαγόμενα κινεζικά προϊόντα αξίας 370 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ενώ η Κίνα δεν έχει εκπληρώσει την δέσμευσή της για αγορά αμερικανικών αγαθών αξίας 200 δισεκατομμυρίων δολαρίων.¹¹⁹ Οι αξιωματούχοι των δύο χωρών εξακολουθούν να βρίσκονται σε διαπραγματεύσεις για την διευθέτηση του ζητήματος, καθώς αμφότεροι οι εμπλεκόμενοι έχουν κατανοήσει την ανάγκη εξεύρεσης τρόπων συνεργασίας για την μείωση των αρνητικών επιπτώσεων του τετραετούς εμπορικού πολέμου που πλήττουν τις οικονομίες τους.

2.4 Αφρική: Ποιος θα επικρατήσει στον ανταγωνισμό για την αφρικανική ήπειρο;

Οι καλές διπλωματικές σχέσεις και οι δεσμοί συνεργασίας μεταξύ της Κίνας και των χωρών της αφρικανικής ηπείρου μετρούν αρκετά έτη ζωής. Ήδη το 1996, ο τότε Πρόεδρος της Λαϊκής Δημοκρατίας Ζιάνγκ Ζεμίν, κατά την επίσκεψή του στην Αφρική αναφέρθηκε στην ειλικρινή φιλία, την ισότητα, την αλληλεγγύη και συνεργασία, την κοινή ανάπτυξη και τον προσανατολισμό στο μέλλον, ως τις πέντε βασικές αρχές επάνω στις οποίες οικοδομούνται οι σινοαφρικανικές σχέσεις. Με το πέρασμα των ετών, παρατηρείται ολοένα και μεγαλύτερη διεύρυνση των τομέων σύμπραξης των δύο πλευρών αλλά και εμβάθυνση των διμερών επαφών.

Ο εμπορικός τομέας αποτελεί τον κορυφαίο τομέα αλληλεξάρτησης Κίνας-Αφρικής. Η ασιατική χώρα, έχοντας μεγάλη ανάγκη για πρώτες ύλες και μεταλλεύματα, βρήκε στο πρόσωπο της Αφρικής τον σημαντικότερο προμηθευτή αργού πετρελαίου, φυσικού αερίου και χαλκού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που επιβεβαιώνει την ανωτέρω θέση αποτελεί το γεγονός πως το ένα τρίτο του πετρελαίου

¹¹⁸ Reuters, «What's in the U.S.-China Phase 1 trade deal», January 2020, <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china-details-factbox-idUSKBN1ZE2IF> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

¹¹⁹ Hsu Sara, «The US-China Trade War Is Still Happening», The Diplomat, March 2021, <https://thediplomat.com/2021/03/the-us-china-trade-war-is-still-happening/> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

που χρησιμοποιεί η Κίνα, προέρχεται από την Αφρική, ενώ ίδιας προέλευσης είναι και το 20% της συνολικής εγχώριας ποσότητας βαμβακιού.¹²⁰ Από την άλλη, η Αφρική βασίζεται στην Κίνα για σημαντικό αριθμό εισαγωγών σε ηλεκτρονικό εξοπλισμό, μηχανήματα, ρούχα και υφάσματα. Έτσι, η πρώτη καθίσταται μια εξαιρετική αγορά για την προώθηση των κινεζικών προϊόντων. Το σινοαφρικανικό εμπόριο ευδοκιμεί, με την αξία των συναλλαγών σχεδόν να εικοσαπλασιάζεται και να εκτοξεύεται από τα 7,7 δισεκατομμύρια το 2000, σε 128 το 2011,¹²¹ ενώ τρία χρόνια αργότερα, το ποσό αυτό ξεπέρασε ακόμα και τα 220 δισεκατομμύρια.¹²² Συνολικά, το διμερές εμπόριο φαίνεται να αναπτύσσεται με ρυθμό που σχεδόν αγγίζει το 25% τις τελευταίες δύο δεκαετίες,¹²³ καθιστώντας την Κίνα τον μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της Αφρικής με συναλλαγές αξίας 200 δισεκατομμυρίων κάθε έτος. Την ίδια στιγμή, υπολογίζεται πως 10.000 εταιρείες κινεζικής ιδιοκτησίας δραστηριοποιούνται σε ολόκληρη την αφρικανική ήπειρο, έχοντας αυτή την στιγμή στα πλάνα τους μελλοντικές επενδύσεις ύψους 300 δισεκατομμυρίων δολαρίων.¹²⁴

Εκτός από τις εμπορικές συναλλαγές, η Κίνα χρησιμοποιεί και μια σειρά άλλων μέσων για να διεισδύσει στην Αφρική και να επηρεάσει τις εσωτερικές εξελίξεις σε αυτή. Κατ' αρχάς, χρηματοδοτεί την δημιουργία έργων υποδομής σε πολλά κράτη της ηπείρου. Μέχρι τώρα έχει παράσχει μεγάλα ποσά για την κατασκευή φραγμάτων, δρόμων και σιδηροδρόμων σε περιοχές με δυσκολία πρόσβασης στα αστικά κέντρα. Το Πεκίνο, μάλιστα, προέβη στην σύσταση του ταμείου ανάπτυξης υποδομών «Belt and Road Africa», το οποίο προβλεπόταν να προσφέρει ποσό ύψους 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων για την βελτίωση των απαραίτητων υποδομών και την

¹²⁰ Wade Shepard, «What China Is Really Up to in Africa», Forbes, October 2019, <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2019/10/03/what-china-is-really-up-to-in-africa/?sh=389d09b59304> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

¹²¹ Euronews, «Κινεζική «επέλαση» στην Αφρική», Μάρτιος 2013, <https://gr.euronews.com/2013/03/25/china-s-xi-on-friendship-and-influence-tour> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

¹²² Μαλαβάκης Σάκης, «Πέρα από την Αφρική, ως το Πεκίνο», Το Βήμα, Αύγουστος 2015, <https://www.tovima.gr/2015/08/01/world/pera-apo-tin-afriki-ws-to-pekino/> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

¹²³ Miao Miao, Jiang Yushi, Dinkneh G. Borojo, «The Impacts of China–Africa Economic Relation on Factor Productivity of African Countries», *Economies*, Vol.8, No. 47, 2020, p.3, https://www.researchgate.net/publication/341937135_The_Impacts_of_China-Africa_Economic_Relation_on_Factor_Productivity_of_African_Countries (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

¹²⁴ Wade Shepard, «What China Is Really Up to in Africa», ό.π.

διευκόλυνση του εμπορίου στο εσωτερικό της Αφρικής.¹²⁵ Συνολικά, υπολογίζεται πως μέσα στην επόμενη τετραετία, η ασιατική χώρα θα έχει προσφέρει περίπου ένα τρισεκατομμύριο δολάρια για την χρηματοδότηση βασικών έργων στην αφρικανική ήπειρο.¹²⁶ Παράλληλα, αξιοσημείωτες είναι και οι χρηματοδοτήσεις, οι δωρεές, τα άτοκα δάνεια αλλά και η κινεζική οικονομική βοήθεια. Το 2018, ανακοινώθηκε νέο πακέτο οικονομικής στήριξης ύψους 60 δισεκατομμυρίων δολαρίων με αποδέκτη την Αφρική, ενώ τα στοιχεία δείχνουν πως η τελευταία αποτελεί τον νούμερο ένα προορισμό οικονομικής βοήθειας της Κίνα, συγκεντρώνοντας σχεδόν το ήμισυ της συνολικής εξωτερικής αναπτυξιακής χρηματοδότησης της τελευταίας. Την ίδια στιγμή, τόσο η κινεζική κυβέρνηση όσο και κινεζικές τράπεζες υπολογίζεται πως κατά το χρονικό διάστημα 2000-2014 παρείχαν δάνεια συνολικής αξίας 86,9 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε αφρικανικές κυβερνήσεις και κρατικές επιχειρήσεις, ενισχύοντας ακόμα περισσότερο τους οικονομικούς δεσμούς που δένουν τις δύο μεριές.¹²⁷

Ωστόσο, η πεμπτουσία των διμερών σχέσεων φαίνεται στην πράξη να μην είναι οικονομική αλλά γεωπολιτική. Η Κίνα, προσπαθεί συνεχώς να αυξήσει την αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο πλευρών, κυρίως για να ενισχυθεί σε διπλωματικό επίπεδο. Η αφρικανική ήπειρος αποτελείται από 54 ανεξάρτητα κράτη, τα οποία μπορούν να αναδειχθούν σε σημαντικούς συμμάχους για την ασιατική χώρα και να διευρύνουν την επιρροή της τελευταίας στις διεθνείς υποθέσεις. Παράλληλα, επεκτείνεται η ακτίνα δραστηριοτήτων της Κίνας σε παγκόσμιο επίπεδο με αποτέλεσμα αυτή να ισχυροποιείται στον ανταγωνισμό με τις Η.Π.Α. Η αφρικανική υποστήριξη στην διεθνή σκηνή έχει φανεί κρισιμότητα έως τώρα για την Κίνα, καθώς χάρη σε αυτήν η τελευταία απολαμβάνει αυτή την στιγμή το «προνόμιο», Κινέζοι υπήκοοι να είναι ταυτόχρονα επικεφαλής τεσσάρων εξειδικευμένων υπηρεσιών του Ο.Η.Ε. Έτσι, φαίνεται πως η Κίνα επιδιώκει την δημιουργία συμμάχων που θα την βοηθήσουν να βρει ξανά την παλιά της ισχύ και να παίξει καθοριστικό ρόλο στην οικοδόμηση μιας νέας διεθνούς τάξης πραγμάτων βασισμένη στις κινεζικές αντιλήψεις και αξίες. Για να το επιτύχει αυτό, μετά την σφαγή στην πλατεία Τιανανμέν προώθησε μια αντιδυτική αφήγηση, με την οποία κατάφερε να συσπειρώσει γύρω της τις πρώην αποικίες και

¹²⁵ Adeshokan Oluwatosin, «Why Is China Looking to Establish Banks in Nigeria? », The Diplomat, October 2021, <https://thediplomat.com/2021/10/why-is-china-looking-to-establish-banks-in-nigeria/> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

¹²⁶ Μαλαβάκης Σάκης, «Πέρα από την Αφρική, ως το Πεκίνο», ό.π.

¹²⁷ Miao Miao, Jiang Yushi, Dinkneh G. Borojo, «The Impacts of China–Africa Economic Relation on Factor Productivity of African Countries», ό.π., σ.6.

μαζί να αντιταχθούν σε αυτό που χαρακτηρίζουν σήμερα ως δυτική ηγεμονία. Παράλληλα, προέβη και στην επαναφορά των Κουμφουκιανικών αρχών και αξιών με βασικό της στόχο την ανάπτυξη φιλίας και συνεργασίας με τα υπόλοιπα κράτη. Στο πλαίσιο αυτό, χρηματοδότησε την ίδρυση Ινστιτούτων «Κομφοούκιος» στην αφρικανική ήπειρο, με αποτέλεσμα σήμερα να λειτουργούν εκεί περίπου εξήντα ινστιτούτα με 50 ακόμη παραρτήματα.¹²⁸

Αυτή η αυξημένη αλληλεξάρτηση Κίνας-Αφρικής έχει αφυπνίσει τις Η.Π.Α., οι οποίες μέχρι πρόσφατα δεν τοποθετούσαν την ήπειρο αυτή στις προτεραιότητες της ατζέντας τους. Σε ομιλία του το 2015, ο πρώην πρόεδρος των Η.Π.Α. Μπ. Ομπάμα δήλωσε πως η χώρα του επιθυμεί την προαγωγή της οικονομικής ανάπτυξης και της δημοκρατίας στην αφρικανική ήπειρο, βελτιώνοντας ταυτόχρονα το επίπεδο διαβίωσης όλων των πολιτών.¹²⁹ Στο πλαίσιο αυτό, οι ενέργειες των Η.Π.Α. επικεντρώθηκαν στην ανάληψη πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση των τρομοκρατικών απειλών, την συμμετοχή σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις των Ηνωμένων Εθνών, την συμβολή στην εκπαίδευση και τον εξοπλισμό των αφρικανικών στρατευμάτων, αλλά και την προσφορά οικονομικής βοήθειας επτά δις δολαρίων ετησίως στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και της γεωργίας. Η κυβέρνηση Τράμπ ακολούθησε μια αμφίθυμη πολιτική όσον αφορά την Αφρική. Από την μία μεριά, η χρήση απαξιωτικών χαρακτηρισμών για τα κράτη της περιοχής, οι ταξιδιωτικές απαγορεύσεις και οι περικοπές στην οικονομική βοήθεια δυσχέραναν τις σχέσεις της πλανητικής υπερδύναμης με την μαύρη ήπειρο.¹³⁰ Από την άλλη, η συνεχώς διευρυνόμενη επιρροή της Κίνας στην περιοχή και οι κίνδυνοι που αυτή θα μπορούσε να προκαλέσει για τις Η.Π.Α., οδήγησε τον Πρόεδρο στην παρουσίαση μιας νέας στρατηγικής, η οποία επιδίωκε την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, στενότερους εμπορικούς δεσμούς, αλλά και καλύτερα στοχευμένη αμερικανική βοήθεια προς την Αφρική. Παράλληλα, δημιουργήθηκε η «International Development Finance Corporation» με κεφάλαια ύψους 60 δισεκατομμυρίων δολαρίων, με κύριο στόχο την αύξηση των επενδύσεων αμερικανικών επιχειρήσεων στις φτωχότερες από τις χώρες της ηπείρου. Αλλά και η νέα αμερικανική κυβέρνηση που εξελέγη την περασμένη χρονιά, σε σύντομο χρονικό

¹²⁸ Pairault Thierry, «China's Presence in Africa Is at Heart Political», *The Diplomat*, August 2021, <https://thediplomat.com/2021/08/chinas-presence-in-africa-is-at-heart-political/> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

¹²⁹ Μαλαβάκης Σάκης, «Πέρα από την Αφρική, ως το Πεκίνο», ό.π.

¹³⁰ Gavin Michelle, *Major Power Rivalry in Africa*, The Council on Foreign Relations, New York, May 2021, pp.4-7, <https://www.cfr.org/report/major-power-rivalry-africa> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

διάστημα κατανόησε την αυξημένη σημασία της Αφρικής και ανέλαβε την πρωτοβουλία «Prosper Africa Build Together» για την οικοδόμηση εμπορικών και επενδυτικών συναλλαγών μεταξύ των δύο πλευρών.¹³¹ Την ίδια στιγμή, οι Η.Π.Α. επιτίθενται στην Κίνα για την εμπλοκή της στην Αφρική σε μια προσπάθεια να περιορίσουν την επιρροή της εκεί. Συγκεκριμένα, την κατηγορούν για δωροδοκίες, αδιαφανείς συμφωνίες αλλά και εκμετάλλευση των χρεών των αφρικανικών κρατών στην προσπάθειά της να επιβάλλει παγκόσμια μια κινεζική κυριαρχία.¹³²

Στον ανταγωνισμό για την επιρροή στην Αφρική όμως έχουν εισέλθει και άλλοι δρώντες, οι οποίοι προσπαθούν να υπονομεύσουν την θέση της Κίνας στην ήπειρο και να διεκδικήσουν με την σειρά τους όσα οφέλη μπορούν. Ένας βασικός παίκτης σήμερα είναι η Ρωσία, η οποία ήδη από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου έπαιζε τον ρόλο του «προστάτη» χωρών της Αφρικής ενώ αρκετές φορές διεξήγαγε αντιπαραθέσεις δια αντιπροσώπων με την δύση σε αφρικανικά εδάφη. Τα τελευταία χρόνια, φαίνεται να έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον της για την περιοχή, όπως διαπιστώθηκε και με την πραγματοποίηση Συνόδου Κορυφής Ρωσίας-Αφρικής στο Σότσι δύο χρόνια πριν. Η Ρωσία αναζητά στο πρόσωπο της Αφρικής έναν νέο «πελάτη» για να προωθήσει τα όπλα, τις μισθοφορικές υπηρεσίες και την πυρηνική τεχνολογία που παράγει. Παράλληλα, επιδιώκει την επίτευξη συμφωνιών αμυντικής συνεργασίας με κράτη της περιοχής, ενώ επιθυμεί να δημιουργήσει νέες στρατιωτικές βάσεις. Πρόσφατα, μάλιστα, ανακοίνωσε πως ήρθε σε συμφωνία με το Σουδάν για κατασκευή ρωσικής ναυτικής βάσης στην χώρα. Την ίδια στιγμή, αυξάνεται η εμπλοκή ρωσικών επιχειρήσεων στην ήπειρο, με πολλές εταιρείες να επενδύουν και να συμμετέχουν σε διαδικασίες εξόρυξης μεταλλευμάτων και ορυκτών, όπως για παράδειγμα σε ορυχεία διαμαντιών.¹³³

Τα τελευταία χρόνια φαίνεται να έχει αυξηθεί και το ενδιαφέρον μιας ακόμη ασιατικής χώρας, της Ιαπωνίας, για την αφρικανική ήπειρο. Η πρώτη προωθεί μια στρατηγική καλών σχέσεων με την δεύτερη, διατηρώντας σημαντικούς εμπορικούς και επενδυτικούς δεσμούς μαζί της. Ωστόσο, σε αντίθεση με την Κίνα, η Ιαπωνία

¹³¹ Yusuf Mohammed, «Biden Administration Launches Initiative to Build US-Africa Trade», voanews.com, July 2021, <https://www.voanews.com/a/africa-biden-administration-launches-initiative-build-us-africa-trade/6208857.html> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

¹³² Calamur Krishnadev, «Africa Is the New Front in the U.S.-China Influence War», The Atlantic, December 2018, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/12/trump-national-security-adviser-unveils-new-africa-strategy/578140/> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

¹³³ Gavin Michelle, *Major Power Rivalry in Africa*, ό.π., σ.10-11.

προσπαθεί να αναπτύξει μια σχέση εταιρική με την Αφρική, η οποία βασίζεται σε αναπτυξιακή προσπάθεια και συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα και όχι σε άμεση οικονομική βοήθεια. Βασικοί στόχοι της πολιτικής της ασιατικής χώρας στην αφρικανική ήπειρο είναι η ανάπτυξη υποδομών που εξυπηρετούν μακροπρόθεσμα την βιώσιμη ανάπτυξη, η υποστήριξη της καινοτομίας αλλά και η προώθηση της υψηλής τεχνολογίας. Οι ενέργειές της αυτές εξυπηρετούν συνολικά την στρατηγική της στην περιοχή, η οποία δίνει έμφαση στην θαλάσσια ασφάλεια και στην διασφάλιση πως η Κίνα δεν θα κυριαρχήσει στην περιοχή του Ινδο-Ειρηνικού. Με άλλα λόγια, προτεραιότητα της Ιαπωνίας αποτελεί η διατήρηση ελεύθερων θαλάσσιων γραμμών επικοινωνίας και η υλοποίηση του οράματός της για έναν «ελεύθερο και ανοιχτό Ινδο-Ειρηνικό».¹³⁴ Στο πλαίσιο αυτό, σε μια προσπάθεια ανάσχεσης της κινεζικής πρωτοβουλίας Belt and Road, η Ιαπωνία σε συνεργασία με την Ινδία δημιούργησαν τον «Διάδρομο Ανάπτυξης Ασίας- Αφρικής» (Asia- Africa Growth Corridor), με βασικό σκοπό τους την προώθηση της ανάπτυξης και της συνεργασίας σε πολυμερές επίπεδο.¹³⁵

¹³⁴ Berkshire Miller J., «Japan Is Taking on China in Africa», Foreign Policy, August 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/08/22/japan-is-taking-on-china-in-africa/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/11/2021)

¹³⁵ Gavin Michelle, *Major Power Rivalry in Africa*, ό.π., σ.13.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, διαπιστώνουμε πως κατά τις πρώτες δύο δεκαετίες του 21ου αιώνα, η Κίνα βρίσκεται αντιμέτωπη με μια πληθώρα ζητημάτων. Στο εσωτερικό, η περιβαλλοντική υποβάθμιση, το δημογραφικό πρόβλημα, οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απειλούν την κοινωνική συνοχή και σταθερότητα. Στο εξωτερικό, το ζήτημα της Ταϊβάν, η Νότια Σινική Θάλασσα, ο εμπορικός πόλεμος με τις Η.Π.Α. και ο ανταγωνισμός για την Αφρική θέτουν προκλήσεις για την εξωτερική πολιτική της χώρας.

Στο περιβαλλοντικό τομέα, η ατμοσφαιρική ρύπανση προκαλεί κάθε χρόνο τον θάνατο χιλιάδων πολιτών, ενώ ταυτόχρονα έχει μεγάλο οικονομικό κόστος. Τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπισή της φαίνονται να είναι προς την σωστή κατεύθυνση, και σε συνδυασμό με τον περιορισμό των μετακινήσεων και της ανθρώπινης δραστηριότητας κατά την περίοδο έξαρσης της πανδημίας του κορονοϊού έχουν επιτύχει την μείωση του νέφους αιθαλομίχλης που κάλυπτε μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Όσον αφορά την ρύπανση των υδάτων και την έλλειψη νερού, τα προγράμματα της κεντρικής κυβέρνησης για την μείωση των επιπτώσεών τους αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια υλοποίησης και δεν έχουν καταφέρει να επιφέρουν τα αποτελέσματα που αναμένονταν. Την ίδια στιγμή, η τάση προς ερημοποίηση που απειλεί την χώρα δεν έχει ανατραπεί σε σημαντικό βαθμό.

Εξίσου καίριας σημασίας είναι όμως και το δημογραφικό πρόβλημα που μαστίζει την χώρα. Παρά το μεγάλο μέγεθος του πληθυσμού που καθιστά σήμερα την Κίνα το πολυπληθέστερο κράτος παγκοσμίως, οι μελλοντικές εξελίξεις προβλέπονται αρνητικές. Πλέον, η χώρα καταγράφει πολύ αργούς ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού, μείωση γεννήσεων και αύξηση του μέσου όρου ηλικίας των πολιτών της. Η διαφανόμενη απειλή μείωσης του εργατικού δυναμικού αλλά και η προβλεπόμενη αύξηση των αναγκών φροντίδας του γηράσκοντος έθνους, οδήγησε στην τροποποίηση της πολιτικής «ένα παιδί ανά οικογένεια» και στην λήψη επιπρόσθετων μέτρων. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και δεν αγγίζουν την ουσία του προβλήματος, ενώ κάποια από αυτά έχουν έμμεσες επιπτώσεις που υπονομεύουν τις αρχικές στοχεύσεις τους. Οι προβλέψεις για αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης του πληθυσμού μέσα στα επόμενα χρόνια και μείωση αυτού σε αριθμό κάτω του ενός δισεκατομμυρίου μέχρι το τέλος του αιώνα κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για το καθεστώς και απαιτούν νέες, δραστικές και στοχευμένες λύσεις.

Σημαντική πρόκληση για το κεντρικό κράτος αποτελούν και οι μεγάλες εγχώριες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες. Οι εισοδηματικές διαφορές που παρατηρούνται κυρίως μεταξύ αγροτικών- αστικών περιοχών αλλά και μεταξύ παράκτιων εδαφών και εδαφών της ενδοχώρας εντείνουν το χάσμα ανάμεσα στις πλουσιότερες και τις φτωχότερες επαρχίες της χώρας. Οι διαχωριστικές γραμμές μεταξύ των πολιτών γίνονται ακόμη αυστηρότερες, εξαιτίας της πολιτικής ανισότητας που προκαλεί η διαφθορά και η κατάχρηση εξουσίας, οι οποίες με την σειρά τους επιτρέπουν τον παράνομο πλουτισμό ορισμένων αξιωματούχων του καθεστώτος. Ενδιαφέρον έχει να δούμε μελλοντικά εάν η νέα στρατηγική που ανακοινώθηκε από τον Πρόεδρο και στοχεύει στην αναδιανομή του εισοδήματος καταφέρει να υλοποιηθεί χωρίς να απειληθεί ο καπιταλιστικός χαρακτήρας της οικονομίας.

Οι συχνές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το κουμμουνιστικό κόμμα είναι ένα ζήτημα που δημιουργεί προβλήματα στο εσωτερικό ενώ παράλληλα έχει δυσχεράνει τις σχέσεις της χώρας με εξωτερικούς δρώντες. Στην Σινζιάνγκ, η μειονότητα των Ουιγούρων υφίσταται επιτήρηση, κατήχηση, καταναγκαστική εργασία και κράτηση, σε μια προσπάθεια του καθεστώτος να την εκδιώξει από τα συγκεκριμένα εδάφη. Η κατάσταση είναι παρόμοια όσον αφορά την εσωτερική Μογγολία και το Θιβέτ, σε μια προσπάθεια αλλοίωσης της ταυτότητας των τοπικών πληθυσμών. Οι αυστηροί περιορισμοί που επιβάλλονται από το κράτος αποδεικνύουν την μείωση της ανεκτικότητάς του απέναντι σε οτιδήποτε διαφορετικό, ενώ παράλληλα προωθούν μια επανανοηματοδότηση της έννοιας των δικαιωμάτων, προάγοντας τις οικονομικής φύσεως ελευθερίες εις βάρος των πολιτικών.

Στο εξωτερικό, η Κίνα φαίνεται να έχει πολλά μέτωπα ανοιχτά. Οι υπερβολικές και ανυπόστατες από άποψη διεθνούς δικαίου διεκδικήσεις της στην Νότια Σινική Θάλασσα έχουν δυσχεράνει τις σχέσεις της με όλα τα υπόλοιπα παράκτια κράτη. Παράλληλα, οι παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου από μέρους της είχαν ως αποτέλεσμα την καταδίκη της από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Ωστόσο, το καθεστώς συνεχίζει να προσπαθεί να θέσει υπό τον έλεγχό του το μεγαλύτερο τμήμα της συγκεκριμένης θαλάσσιας περιοχής, πραγματοποιώντας γεωτρήσεις και δημιουργώντας τεχνητά νησιά. Η διαταραχή της σταθερότητας και η απειλή των συμφερόντων τρίτων κρατών στην περιοχή, οδήγησαν στην εμπλοκή των Η.Π.Α., ώστε να διασφαλισθεί η ελεύθερη διέλευση της ναυτιλίας. Ωστόσο, παρά τις προειδοποιήσεις της υπερδύναμης, η Κίνα φαίνεται να συνεχίζει την προσπάθεια

οικοδόμησης μιας ισχυρής θαλάσσιας αυτοκρατορίας στα νερά της Νότιας Σινικής Θάλασσας.

Ένα ακόμη ζήτημα εξωτερικής πολιτικής που δεν φαίνεται να επιλύεται σύντομα είναι αυτό της Ταϊβάν. Η απόσταση που χωρίζει τις προσεγγίσεις και τις επιδιώξεις των δύο πλευρών είναι τεράστια. Από την μία, η Κίνα επιθυμεί την επανένωση με την Ταϊβάν ακόμα κι αν αυτή πραγματοποιηθεί με την χρήση στρατιωτικών μέσων και ένοπλης βίας. Παράλληλα, η πιθανή μελλοντική κήρυξη ανεξαρτησίας της νήσου αποτελεί κόκκινη γραμμή για την ασιατική χώρα. Από την άλλη, η Ταϊβάν διαμηνύει με κάθε ευκαιρία και σε όλους τους τόνους πως αποτελεί ένα ανεξάρτητο κυρίαρχο κράτος που θα προστατευθεί με κάθε μέσο απέναντι στις κινεζικές απειλές και διεκδικήσεις. Η ανωτέρω κατάσταση, σε συνδυασμό με την διφορούμενη στάση που έχουν τηρήσει οι Η.Π.Α. τις τελευταίες δεκαετίες συντελεί στο συμπέρασμα πως οι εξελίξεις θα δρομολογηθούν σε μεγάλο βαθμό από την επιθετική ή πιο διαλλακτική στάση που θα κρατήσει η Κίνα κατά τα επόμενα χρόνια.

Στον τομέα των διεθνών οικονομικών σχέσεων της Κίνας, ο εμπορικός πόλεμος που ξεκίνησε (και συνεχίζει να εξελίσσεται μέχρι και σήμερα) με τις Η.Π.Α. φαίνεται να επηρέασε την οικονομία της. Ωστόσο οι συνέπειες δεν ήταν τόσο δυσμενείς ώστε να προκαλέσουν σημαντικό πλήγμα στην δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου. Αντιθέτως, τα στοιχεία δείχνουν πως η ασιατική χώρα αναδείχθηκε νικήτρια, ενώ στην αντίπερα όχθη το κόστος κατέστη δυσβάσταχτο για τους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις των Η.Π.Α. Έτσι, το τελευταίο χρονικό διάστημα και οι δύο πλευρές έχουν έρθει σε διαπραγματεύσεις για την αποκλιμάκωση του εμπορικού πολέμου, που αν καταστεί εφικτή θα ευνοήσει τις οικονομίες και των δύο πλευρών και θα θέσει τις βάσεις για μια στενότερη μελλοντική συνεργασία.

Όσον αφορά την Αφρική, αυτή φαίνεται να αναδεικνύεται πλέον σε ένα νέο σημαντικό πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ των ισχυρότερων κρατών. Η Κίνα, έχει καταφέρει ήδη να διεισδύσει στην ήπειρο, παίζοντας τον ρόλο του σημαντικότερου εμπορικού της εταίρου, με συναλλαγές αξίας πολλών δεκάδων δισεκατομμυρίων τον χρόνο. Παράλληλα, με επενδύσεις σε έργα υποδομής, δωρεές, άτοκα δάνεια και παροχή οικονομικής βοήθειας έχει επιτύχει να αυξήσει την εξάρτηση της Αφρικής από την ίδια. Έτσι, έχει εξασφαλίσει την διπλωματική της ενίσχυση σε διεθνές επίπεδο, με την υποστήριξη των 54 ανεξαρτήτων κρατών της Αφρικής σε όργανα διεθνών οργανισμών.

Την ίδια στιγμή, οι Η.Π.Α., η Ιαπωνία και η Ρωσία, μάχονται να διεκδικήσουν με την σειρά τους όσα οφέλη μπορούν στην περιοχή και να υπονομεύσουν ταυτόχρονα την θέση της Κίνας. Από όσο φαίνεται όμως, το έργο τους είναι πολύ δύσκολο και δεν προβλέπεται να έχει επιτυχία, καθώς η ασιατική χώρα έχει ήδη καταφέρει να εγκαθιδρύσει σταθερά την επιρροή της στην περιοχή.

Βιβλιογραφία

Βιβλία και επιστημονικά περιοδικά

Calvocoressi Peter, *Η διεθνής πολιτική μετά το 1945*, Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα, 2010.

Chai Yanwei, «From socialist danwei to new danwei: a daily-life-based framework for sustainable development in urban China», *Asian Geographer*, Vol. 31, Issue 2, 2014, pp.183-190, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10225706.2014.942948>
(Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Feng Wenmeng, «The silver and white economy: The chinese demographic challenge», OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Programme., November 2013, <https://www.oecd.org/employment/leed/oecd-china-report-final.pdf>
(Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Gavin Michelle, *Major Power Rivalry in Africa*, The Council on Foreign Relations, New York, May 2021, <https://www.cfr.org/report/major-power-rivalry-africa>
(Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

He Kebin, Huo Hong, Zhang Qiang, «Urban Air Pollution in China: Current Status, Characteristics and Progress», *Annual Review of Energy and the Environment*, Vol. 27, 2002, pp.397-431, <https://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.energy.27.122001.083421>
(Τελευταία πρόσβαση: 15/11/2021)

Jacobs Bruce, «The history of Taiwan», *The China Journal*, No. 65, January 2011, pp.195-203, https://www.researchgate.net/publication/261736510_THE_HISTORY_OF_TAIWAN
(Τελευταία πρόσβαση: 25/10/2021)

Jiang Yong, «China's water scarcity», *Journal of Environmental Management*, Vol. 90, No.11, 2009, pp. 3185-3196, https://www.researchgate.net/publication/26304230_China's_Water_Scarcity,
(Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Kapustina Larisa, Lipková Ľudmila, Silin Yakov, Drevalov Andrei, «US-China Trade War: Causes and Outcomes», *SHS Web of Conferences*, Vol.73, January 2020, pp.1-13,

[https://www.researchgate.net/publication/338550900_US-](https://www.researchgate.net/publication/338550900_US-China_Trade_War_Causes_and_Outcomes)

[China Trade War Causes and Outcomes](#) (Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2021)

Kaufman Victor, «A Response to Chaos: The United States, the Great Leap Forward, and the Cultural Revolution, 1961—1968. », *The Journal of American-East Asian Relations*, Vol 7, No. 1/2, 1998, pp.73-92, <https://www.jstor.org/stable/23613308> (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

Kissinger Henry, *On China*, The Penguin Press, New York, 2011.

Miao Miao, Jiang Yushi, Dinkneh G. Borojo, «The Impacts of China–Africa Economic Relation on Factor Productivity of African Countries», *Economies*, Vol.8, No. 47, 2020, pp.1-30,

[https://www.researchgate.net/publication/341937135_The_Impacts_of_China-Africa Economic Relation on Factor Productivity of African Countries](https://www.researchgate.net/publication/341937135_The_Impacts_of_China-Africa_Economic_Relation_on_Factor_Productivity_of_African_Countries)

(Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

Nugroho Mohammad Alvian Adi, Hikam Miftahul, «South China Sea Claim Dispute Settlement Between Asean and China», *Trunojoyo Law Review*, Vol. 2, No. 1, February 2020, pp. 1-11, <https://journal.trunojoyo.ac.id/trunojoyo-law-review/article/view/9478/5346> (Τελευταία πρόσβαση: 18/10/2021)

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Η Κίνα: Από την ουράνια αυτοκρατορία στην ανερχόμενη υπερδύναμη του 21ου αιώνα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2013.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, 5η έκδοση, Αθήνα 2012.

Paszak Paweł, «China-U.S. Trade War: Origins, Course and Consequences», *Warsaw Institute Special Report*, February 2020, <https://warsawinstitute.org/china-u-s-trade-war-origins-course-and-consequences/> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

The World Bank, *Cost of pollution in China- Economic estimates of physical damage*, Conference Edition 39236, Washington, 2007, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/782171468027560055/pdf/392360CHA0Cost1of1Pollution01PUBLIC1.pdf> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

The World Bank, «China Overview: Development news, research, data», October 2021, <https://www.worldbank.org/en/country/china/overview#1> (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

To Lee Lai, «China, the USA and the South China Sea Conflicts», *Security Dialogue*, Vol. 34, No. 1, March 2003, pp.25- 39, <https://www.jstor.org/stable/26298119> (Τελευταία πρόσβαση: 20/10/2021)

United Nations Conference on Trade and Development, *Review of Maritime Transport 2016*, United Nations publication, Geneva, November 2016, https://unctad.org/system/files/official-document/rmt2016_en.pdf (Τελευταία πρόσβαση: 16/10/2021)

Wang Jusi, «Water Pollution and Water Shortage Problems in China», *Journal of Applied Ecology*, Vol. 26, No. 3, December 1989, pp. 851- 857, <https://www.jstor.org/stable/2403696> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Webber Michael, Crow-Miller Britt, Rogers Sarah, «The South–North Water Transfer Project: remaking the geography of China», *Regional Studies*, Vol. 51, Issue 3, 2017, pp., 370-382, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2016.1265647?scroll=top&needAccess=true> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Χριστόπουλος Αντώνης, *Η ραγδαία πολιτική και οικονομική άνοδος της Κίνας και οι επιπτώσεις για την παγκόσμια οικονομική και πολιτική σκηνή*, Έκδοση του ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 2006, <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2008/07/op06012846.pdf> (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

Xie Yu, «Understanding inequality in China. », *Chinese Journal of Sociology*, Vol. 2, Issue 3, 2016, pp. 327-347,

<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2057150X16654059> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Yang Dennis Tao, «Urban-Biased Policies and Rising Income Inequality in China», *American Economic Review*, Vol. 89, No.2, 1999, pp. 306-310, <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.89.2.306> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Yang Dennis Tao, «What Has Caused Regional Inequality in China? », *China Economic Review*, Vol. 13, No. 4, 2002, pp. 331-334, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1043951X02000883> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Διαδικτυακές πηγές

Adeshokan Oluwatosin, «Why Is China Looking to Establish Banks in Nigeria? », *The Diplomat*, October 2021, <https://thediplomat.com/2021/10/why-is-china-looking-to-establish-banks-in-nigeria/> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

Αθανασόπουλος Άγγελος, «Τα βασικά σημεία της απόφασης για τη Νότια Σινική Θάλασσα», *Το Βήμα*, Ιούλιος 2016, <https://www.tovima.gr/2016/07/12/world/tasika-simeia-tis-apofasis-gia-ti-notia-siniki-thalassa/> (Τελευταία πρόσβαση: 20/10/2021)

Αποστολόπουλος Κωνσταντίνος, «Έχει δημογραφικό πρόβλημα η Κίνα του 1,4 δισεκατομμυρίου;», *insider.gr*, Μάιος 2021, <https://www.insider.gr/eidiseis/173504/kina-ehei-dimografiko-problima-i-yperdynami-toy-14-disekatommyrioy> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Asia society policy institute, Rhodium group, «Environmental Policy Reform-The China Dashboard Winter 2021», 2021, <https://chinadashboard.gist.asiasociety.org/winter-2021/page/environment> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

BBC, «What's behind the China-Taiwan divide? », May 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-34729538> (Τελευταία πρόσβαση: 25/10/2021)

BBC, «China denies testing nuclear-capable hypersonic missile», October 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-58953352> (Τελευταία πρόσβαση: 26/10/2021)

BBC, «China census: Data shows slowest population growth in decades », May 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-57067180> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Berkshire Miller J., «Japan Is Taking on China in Africa», Foreign Policy, August 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/08/22/japan-is-taking-on-china-in-africa/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/11/2021)

Bloomberg, «How China Won Trump’s Trade War and Got Americans to Foot the Bill», January 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-11/how-china-won-trump-s-good-and-easy-to-win-trade-war> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

Bloomberg, «China Eyes Wealth Redistribution in Push for ‘Common Prosperity’», August 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-08-18/xi-seeks-common-prosperity-while-curbing-china-financial-risks> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Buckley Chris, «China Is Detaining Muslims in Vast Numbers. The Goal: ‘Transformation.’» The New York Times, September 2018, <https://www.nytimes.com/2018/09/08/world/asia/china-ughur-muslim-detention-camp.html> (Τελευταία πρόσβαση: 12/10/2021)

Calamur Krishnadev, «Africa Is the New Front in the U.S.-China Influence War», The Atlantic, December 2018, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/12/trump-national-security-adviser-unveils-new-africa-strategy/578140/> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

Congressional Research Service, «U.S.-China Strategic Competition in South and East China Seas: Background and Issues for Congress», October 2021, <https://sgp.fas.org/crs/row/R42784.pdf> (Τελευταία πρόσβαση: 20/10/2021)

Γιέγκερ Κάριν, Δημητρακόπουλος Διογένης, «Θανατηφόρο το νέφος στην Κίνα», Deutsche Welle, Αύγουστος 2015, <https://p.dw.com/p/1GHOp>. (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Daly Tom, «China drills deep in disputed South China Sea», Reuters, April 2021, <https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-drilling-idUSKBN2BV21L> (Τελευταία πρόσβαση: 18/10/2021)

Davidson Helen, «China in darkest period for human rights since Tiananmen, says rights group», The Guardian, January 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/jan/13/china-in-darkest-period-for-human-rights-since-tiananmen-says-rights-group> (Τελευταία πρόσβαση: 12/10/2021)

Deutsche Welle, «South China Sea: US warns China against attack on Philippine forces», July 2021, <https://www.dw.com/en/south-china-sea-us-warns-china-against-attack-on-philippine-forces/a-58235253> (Τελευταία πρόσβαση: 21/10/2021)

Deutsche Welle, «Σοβαρές οι παραβιάσεις δικαιωμάτων των Ουιγούρων», Φεβρουάριος 2020, <https://p.dw.com/p/3XxxQ> (Τελευταία πρόσβαση: 12/10/2021)

Enikonomia, «Κίνα, το οικονομικό θαύμα των τελευταίων 35 ετών», Ιούνιος 2016, <http://www.enikonomia.gr/international/107296,kina-to-oikonomiko-thavma-ton-teleftaion-35-eton.html> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Επίσημος Ιστότοπος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, «Οικουμενική Διακήρυξη Για Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα», Δεκέμβριος 1948, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (Τελευταία πρόσβαση: 11/11/2021)

Επίσημος Ιστότοπος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, «Η ΕΕ επιβάλλει περαιτέρω κυρώσεις για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο», Μάρτιος 2021, <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2021/03/22/eu-imposes-further-sanctions-over-serious-violations-of-human-rights-around-the-world/> (Τελευταία πρόσβαση: 15/10/2021)

Euronews, «Κινεζική «επέλαση» στην Αφρική», Μάρτιος 2013, <https://gr.euronews.com/2013/03/25/china-s-xi-on-friendship-and-influence-tour> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

Euronews, «Η Κίνα επιτρέπει τρία παιδιά ανά ζευγάρι», Μάιος 2021, <https://gr.euronews.com/2021/05/31/kina-epitrpepei-tria-paidia-ana-zeugari> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Ζιώγα Μαρία-Ευανθία, *Δημογραφικό πρόβλημα και Σύνταγμα*, Αθήνα, Ιούνιος 2012, <http://docplayer.gr/32286601-Mathima-atomika-kai-koinonika-dikaiomata-thema-dimografiko-provlima-kai-syntagma-onoma-maria-eyanthia-zioga.html> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Η Καθημερινή, «Οι επικίνδυνες ισορροπίες Κίνας – Ταϊβάν και η ανησυχία για εισβολή μεγάλης κλίμακας έως το 2025», Οκτώβριος 2021, <https://www.kathimerini.gr/world/561526924/ypoyrgos-amynas-taiwan-fovoi-gia-kineziki-eisvoli-megalis-klimakas-eos-to-2025/> (Τελευταία πρόσβαση: 25/10/2021)

Η Καθημερινή, «Κίνδυνος για την παγκόσμια οικονομία το δημογραφικό πρόβλημα της Κίνας», Μάιος 2021, <https://www.kathimerini.gr/economy/561363010/kindynos-gia-tin-pagkosmia-oikonomia-to-dimografiko-provlima-tis-kinas/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/ 2021)

Η Καθημερινή, «Η ρύπανση έχει ήδη κοστίσει φέτος 49.000 ζωές σε Πεκίνο και Σαγκάη», Ιούλιος 2020, <https://www.kathimerini.gr/life/environment/1086663/i-rypansi-echei-idi-kostisei-fetos-49-000-zoes-se-pekino-kai-sagkai/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Η Καθημερινή, «Συμφωνία ΗΠΑ – Κίνας για το κλίμα», Νοέμβριος 2014, <https://www.kathimerini.gr/life/environment/791739/symfonia-ipa-kinas-gia-to-klima/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Η Καθημερινή, «Η Κίνα ανακοίνωσε ανάπτυξη – ρεκόρ για το πρώτο τρίμηνο του 2021», Απρίλιος 2021, <https://www.kathimerini.gr/economy/561334117/i-kina-anakoinose-anaptyxi-rekor-gia-to-proto-trimino-toy-2021/> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Η Ναυτεμπορική, «Η Ινδία ξεπέρασε την Κίνα στις εκπομπές διοξειδίου του θείου», Νοέμβριος 2017, <https://www.naftemporiki.gr/story/1295978/i-india-kseperase-tin-kina-stis-ekpompes-diokseidiou-tou-theiou> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Gibson Carolyn, «Water pollution in China is the country's worst environmental issue», borgenproject.org, March 2018, <https://borgenproject.org/water-pollution-in-china/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Guy Jack, «China has saved hundreds of thousands of lives by reducing air pollution, study says», Cnn.com, November 2019, <https://edition.cnn.com/2019/11/19/asia/china-air-pollution-study-scli-intl-scn/index.html> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Hass Ryan, Denmark Abraham, «More pain than gain: How the US-China trade war hurt America», The Brookings, August 2020, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/08/07/more-pain-than-gain-how-the-us-china-trade-war-hurt-america/> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

Hsu Sara, «The US-China Trade War Is Still Happening», The Diplomat, March 2021, <https://thediplomat.com/2021/03/the-us-china-trade-war-is-still-happening/> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

Huffingtonpost, «Πώς η Κίνα απέκτησε ξαφνικά δημογραφικό «πρόβλημα», Μάιος 2021, https://www.huffingtonpost.gr/entry/pos-e-kina-apektese-xafnika-demoyrafiko-provlema_gr_609bd24fe4b0909247fdbe3a (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Human Rights Watch, «World Report 2021: China», 2021, <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/china-and-tibet> (Τελευταία πρόσβαση: 12/10/2021)

Inman Phillip, «Xi Jinping's drive for economic equality comes at a delicate moment for China», The Guardian, September 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/02/xi-jinpings-drive-for-economic-equality-comes-at-a-delicate-moment-for-china> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Μαλαβάκης Σάκης, «Πέρα από την Αφρική, ως το Πεκίνο», Το Βήμα, Αύγουστος 2015, <https://www.tovima.gr/2015/08/01/world/pera-apo-tin-afriki-ws-to-pekino/> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

Maull Hanns, «Dire Straits: Taiwan's Fragile Status Quo», The Diplomat, July 2021, <https://thediplomat.com/2021/07/dire-straits-taiwans-fragile-status-quo/> (Τελευταία πρόσβαση: 26/10/2021)

Milanovic Branco, «China's Inequality Will Lead It to a Stark Choice», Foreign Affairs, February 2021, https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2021-02-11/chinas-inequality-will-lead-it-stark-choice?utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20211006 (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Morrison Wayne, «China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States», Congressional Research Service, June 2019, https://www.everycrsreport.com/files/20190625_RL33534_088c5467dd11365dd4ab5f72133db289fa10030f.pdf (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

Moss Daniel, « Το "φρένο" στον πληθυσμό της Κίνας είναι εδώ - Γιατί αυτό αποτελεί παγκόσμιο ζήτημα.», capital.gr, Μάιος 2021, <https://www.capital.gr/bloomberg-view/3545045/to-freno-ston-plithusmo-tis-kinas-einai-edo-giati-auto-apotelei-pagkosmio-zitima> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Neill Alexander, «South China Sea: What's China's plan for its 'Great Wall of Sand'? », BBC, July 2020, <https://www.bbc.com/news/world-asia-53344449> (Τελευταία πρόσβαση: 18/10/2021)

Pairault Thierry, «China's Presence in Africa Is at Heart Political», The Diplomat, August 2021, <https://thediplomat.com/2021/08/chinas-presence-in-africa-is-at-heart-political/> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

Panda Ankit, «How Much Trade Transits the South China Sea? Not \$5.3 Trillion a Year », The Diplomat, August 2017, <https://thediplomat.com/2017/08/how-much-trade-transits-the-south-china-sea-not-5-3-trillion-a-year/> (Τελευταία πρόσβαση: 16/10/2021)

Παπαδημητρίου Γιάννης, «Συναγερμός για το νερό στην Κίνα», Deutsche Welle, Απρίλιος 2014, <https://p.dw.com/p/1Bo3L> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Παπανδρόπουλος Αθανάσιος, «Οι λιγότερο γνωστές ανισότητες», Euractive.gr, Σεπτέμβρης 2021, <https://www.euractiv.gr/section/oikonomia/opinion/oi-ligotero-gnostes-anisotites/> (Τελευταία πρόσβαση: 11/10/2021)

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, «Εξωτερικές προκλήσεις της Κίνας», Infognomonpolitics.gr, Απρίλιος 2013, https://infognomonpolitics.gr/2013/04/blog-post_6366/ (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

Reuters, «What's in the U.S.-China Phase 1 trade deal», January 2020, <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china-details-factbox-idUSKBN1ZE2IF> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

Reuters, «China needs nearly \$150 billion to treat severe river pollution», July 2018, <https://www.reuters.com/article/us-china-pollution-water-idUSKBN1KG091> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Saiidi Uptin, «Here's why the South China Sea is highly contested», CNBC, February 2018, <https://www.cnbc.com/2018/02/07/heres-why-the-south-china-sea-is-highly-contested.html> (Τελευταία πρόσβαση: 16/10/2021)

Σαραντής Τάσος, «Η ερημοποίηση σαρώνει την Κίνα», Η Εφημερίδα των Συντακτών, Μάιος 2016, https://www.efsyn.gr/kosmos/maties-ston-kosmo/oikologika/69910_i-erimopoiisi-saronei-tin-kina (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Shambaugh David, «Τα δύο πρόσωπα του εθνικισμού στην Κίνα», Το Βήμα, Μάιος 2008, <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/ta-dyo-proswpa-toy-ethnikismoy-stin-kina/> (Τελευταία πρόσβαση: 29/11/2021)

Statista, «The Economic Burden of Air Pollution», February 2020, <https://www.statista.com/chart/20804/costs-of-air-pollution-from-fossil-fuels/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Τα Νέα, «Ο πληθυσμός της Κίνας φαίνεται να συρρικνώνεται», Μάιος 2021 <https://www.tanea.gr/2021/05/02/world/o-plithysmos-tis-kinas-fainetai-na-syrriknonetai/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/ 2021)

The World Bank «Curbing Desertification in China», July 2019, <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2019/07/04/china-fighting-desertification-and-boosting-incomes-in-ningxia> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Tiezzi Shannon, «Can China Change the Definition of Human Rights? », The Diplomat, February 2021, <https://thediplomat.com/2021/02/can-china-change-the-definition-of-human-rights/> (Τελευταία πρόσβαση: 14/10/2021)

Unctad, «Trade war leaves both US and China worse off», Νοέμβριος 2019, <https://unctad.org/news/trade-war-leaves-both-us-and-china-worse> (Τελευταία πρόσβαση: 2/11/2021)

Wade Shepard, «What China Is Really Up to in Africa», Forbes, October 2019, <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2019/10/03/what-china-is-really-up-to-in-africa/?sh=389d09b59304> (Τελευταία πρόσβαση: 8/11/2021)

Westfall Sammy, « What's behind escalating China-Taiwan tensions? », The Washington Post, October 2021, <https://www.washingtonpost.com/world/2021/10/07/faq-taiwan-china-tensions/> (Τελευταία πρόσβαση: 26/10/2021)

Wong Dorcas, Chipman Koty Alexander, «The US-China Trade War: A Timeline», China Briefing, August 2020, <https://www.china-briefing.com/news/the-us-china-trade-war-a-timeline/> (Τελευταία πρόσβαση: 30/10/2021)

Woo Ryan, Yao Kevin, « China demographic crisis looms as population growth slips to slowest ever», Reuters, May 2021, <https://www.reuters.com/world/china/china-2020-census-shows-slowest-population-growth-since-1-child-policy-2021-05-11/> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Xiangmiao Chen, «The US 'New Cold War' Battle Cry in the South China Sea», The Diplomat, August 2020, <https://thediplomat.com/2020/08/the-us-new-cold-war-battle-cry-in-the-south-china-sea/> (Τελευταία πρόσβαση: 21/10/2021)

Yeung Jessie, Gan Nectar, George Steve, «From 'air-pocalypse' to blue skies. Beijing's fight for cleaner air is a rare victory for public dissent», Cnn.com, August 2021, <https://edition.cnn.com/2021/08/23/china/china-air-pollution-mic-intl-hnk/index.html> (Τελευταία πρόσβαση: 10/10/2021)

Yusuf Mohammed, «Biden Administration Launches Initiative to Build US-Africa Trade», voanews.com, July 2021, <https://www.voanews.com/a/africa-biden->

[administration-launches-initiative-build-us-africa-trade/6208857.html](https://www.reuters.com/article/us-africa-trade/administration-launches-initiative-build-us-africa-trade/6208857.html)

(Τελευταία

πρόσβαση: 8/11/2021)